ЁШ ЛЕНИНЧИ

Ўзбекистон комсомол-ёшлари рўзномаси

1991 йил
15 март
Жума
№ 42 (13.728).

Баҳоси:
Обуначига — 6 тийин.
Сотувга — 10 тийин.

• АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, АЗИЗ МУШТАРИЙ! السلام عليكم، عزيز موشترى! •

17 март—СССР референдуми куни

Агар биз «Ҳа» десак...

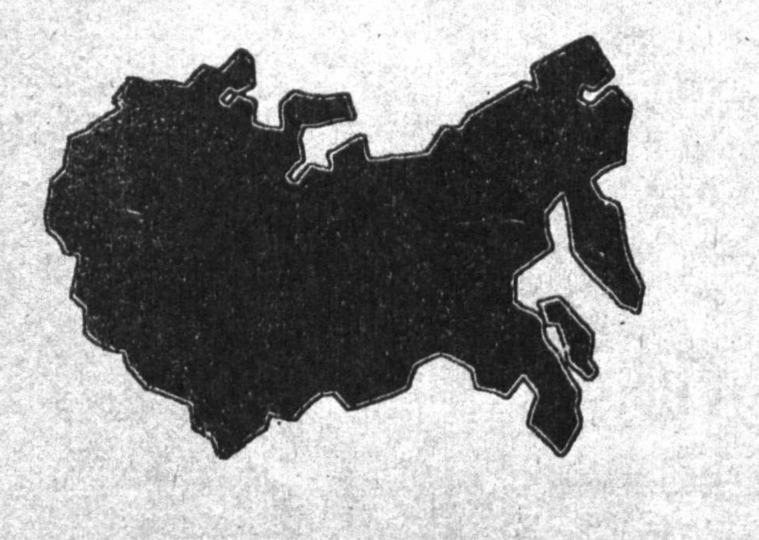

Даврнинг синовларидан ўтган, бир неча ўн йиллар мобайнида ҳамкор-у, ҳамдаст, оға-ини, қувонч ва ташвишларга ҳам, ютуқ ва муваффақиятсизликларга ҳам шерик бўлиб келган кўп миллатли халқларимизнинг улуғ, ягона хонадонининг тенг ҳуқуқли аъзоси бўлиб қоламиз. Бунинг маъноси шуки:

— мамлакатимиз барча халқларининг умумий мулки, қадрияти бўлмиш, уларнинг фаровон турмуши, бахт-саодати ва тараққиётимизнинг ишончли негизи **ИТТИФОҚИМИЗ**ни сақлаб қолиш;

— мамлакатимиз барча халқларига эркин ва тенг ҳуқуқли бўлиб яшаш имкониятларини берадиган, кўп йиллик биргаликдаги меҳнат билан яратилган улкан ишлаб чиқариш, илмий ва маданий куч-қудратимизни биргаликда, ҳамкорлик ва ҳамжиҳатликда мудом ривожлантиришни, халқаро майдонда нуфузли, кучли давлат сифатидаги мавқеимизни янада мустаҳкамлашни таъминлайдиган **ФЕДЕРАЦИЯ**ни янгилаш;

— ўз тараққиётининг барча масалаларини мустақил ҳал этадиган, фуқаролар жамиятини шакллантириш ва ривожлантиришни эркинлик ва фаровонликнинг энг муҳим шарти деб биладиган **ЖУМҲУРИЯТЛАР СУВЕРЕНИТЕТИ**ни — суверен давлатлар, федерация субъектларини қарор топтириш;

— халқаро ҳуқуқни ҳамма эътироф қилган меъёрларига биноан **ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИНИНГ УСТУНЛИГИ**ни энг муҳим қоида деб тан олиш, сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, шахсий ҳуқуқлар ва эркинликлардан фойдаланиш, қайси миллатга мансублигидан қатъи назар барча фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилигига кафолат бериш тарафдори бўлиб чиқиш демакдир;

— мамлакатимиз ҳозирги ва келажак авлодининг порлоқ истиқболи учун, барча халқлар, шу жумладан, жумҳуриятимиз халқлари ўз тақдирининг чинакам эгалари бўлиш учун, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши сессиясида қабул қилинган **МУСТАҚИЛЛИК ДЕКЛАРАЦИЯСИ** амалга ошиши учун овоз берган бўламиз.

Агар биз «Йўқ» десак...

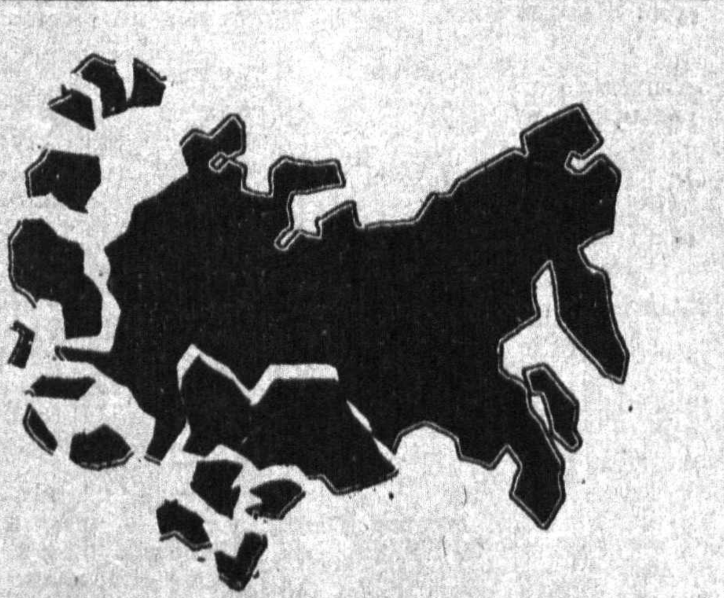

Унда биз якканиб қолишимиз аён. Ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, фан ва техника — хуллас жамиятимизнинг барча соҳаларида қарор топган алоқаларимиз узилиб қолади. Дўстлигимизга раҳна етади. Биз юксалишга эмас, балки инқирозга юз тутишимиз турган гап. Доно халқимиз: «Ҳамжиҳатлик — давлат, ёлғизлик — кулфат», деб бежиз айтмаган.

НАМУНА

СССР РЕФЕРЕНДУМИДА ОВОЗ БЕРИШ УЧУН

БЮЛЛЕТЕНЬ

1991 ЙИЛ 17 МАРТ

Тенг ҳуқуқли мустақил республикаларнинг янгиланган ҳамда ҳар қандай миллатга мансуб кишининг ҳуқуқ ва эркинликларига тўла даражада кафолат бериладиган федерацияси сифатида Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолишни зарур деб ҳисоблайсизми?

Кўрсатилган жавобларнинг бирини қолдириб, иккинчисини ўчириб ташланг.

Ҳа **Йўқ**

Овоз бериш чоғида ҲА ва ЙЎҚ сўзлари ўчириб ташланган ёки иккала сўз ҳам қолдирилган бюллетень ҳақиқий эмас деб топилади.

НАМУНА

СССР РЕФЕРЕНДУМИДА ОВОЗ БЕРИШ УЧУН

ҚЎШИМЧА БЮЛЛЕТЕНЬ

1991 ЙИЛ 17 МАРТ

Ўзбекистон янгиланаётган Иттифоқ (Федерация) таркибида мустақил тенг ҳуқуқли жумҳурият бўлиб қолишига розимисиз?

Сизга маъқул бўлган жавобни қолдириб, иккинчисини ўчиришингизни сўраймиз.

Ҳа **Йўқ**

Овоз бериш чоғида ҳар иккала жавоб ҳам қолдирилган ёки ўчирилган бюллетень ҳақиқий эмас деб топилади.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ССР КОММУНИСТЛАРИГА, БАРЧА МЕҲНАТКАШЛАРИ ВА ФУҚАРОЛАРИГА МУРОЖААТИ

Азиз ҳамюртлар! Ўртоқлар!

1991 йил 17 март куни Ўзбекистон ССРнинг ҳар бир фуқароси шундай бир йўлни танлаши керакки, Ўзбекистоннинг, бутун Советлар мамлакатининг бундан буёнги тараққиёти мана шу йўлга боғлиқ бўлади. Кўп миллатли Ватанимизни умумий хонадон деб ҳақли равишда ҳисоблаётган ҳар бир кишининг тақдири ҳам янгиланган федерациянинг, Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг бўлиши ё бўлмаслигини танлаб олишимизга боғлиқдир.

Совет Иттифоқи халқлари бир неча ўн йиллар мобайнида қувонч ва қайғу-аламга, ғалабалар ва муваффақиятсизликларга шерик бўлиб келдилар. Ўзбек халқига хос бўлган байналмилалчилик ва яхши қўшничилик асрий анъаналари айни Совет ҳокимияти йиллари мобайнида, қардош жумҳуриятларнинг ягона оиласида энг кўп равнақ топди.

Совет кишилари жипслик ва ўзаро ёрдам туфайлигина вайронликни бартараф этиб, душманга зарба бера олдилар, табиий офатдан шикаст етган Тошкентни қайтадан тикладилар. Бир вақтлар юз минглаб бечораларга бошпана бериб, уларни ўз бағрига олган Ўзбекистон кўпгина совет кишилари учун она юрт бўлиб қолди.

Ўзбекистон ССРда қардош жумҳуриятларнинг ёрдами билан қудратли ишлаб чиқариш, илмий-техникавий ва маънавий потенциал вужудга келтирилган бўлиб, у минг-минглаб кўзга кўринмас ришталар орқали бутун умумиттифоқ организми билан чамбарчас боғлангандир. Мана шу моддий ва маънавий алоқаларни узиш, ота-боболаримиз қон ва тер тўкиб барпо этган Иттифоқни вайрон қилиш тузатиб бўлмайдиган хато бўлур эди. Доно халқимиз таъкидлаганидек, бўлинганни бўри ер, тўдадан ажралган тўрга тушар. Билъакс, элга эл қўшилса эл бойийди, бирлашган ўзади.

Ўзбекистон Компартияси Ўзбекистоннинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллигига эришишни эълон қилганлиги аввало халқнинг фаровонлигини оширишга, уни маънавий жиҳатдан янгилашга, ижтимоий адолатни ва жумҳурият аҳолисининг муносиб турмуш шароитини таъминлашга қаратилган.

Мустақил жумҳуриятларнинг тенг ҳуқуқли, ўзаро манфаатли ҳамкорлиги, ягона Иттифоқни сақлаб қолиш — Ўзбекистон ССРнинг жўшқин ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти гарови эканлигига Ўзбекистон коммунистларининг ишончи комилдир. Биз фақат биргаликдагина ҳозирги мураккаб босқични бартараф этиб, минтақанинг ижтимоий-иқтисодий ва экологик муаммоларини ҳал эта оламиз, миллатлараро муносабатларни яхшилаб, жумҳурият халқларининг хавфсизлигини ва маърифатли турмушини таъминлай оламиз.

Янги Иттифоқ шартномасининг имзоланиши ҳозирги кунда катта сиёсий аҳамият касб этмоқда. Бу шартнома марказ билан иттифоқдош жумҳуриятларнинг бир-бирига қарама-қарши туришга, қонунлар урушига, иқтисодий тартибсизликларга чек қўйиши, издан чиққан хўжалик алоқаларини қайтадан тиклаши лозим. Янги шартнома лойиҳасини ишлаб чиқишда Ўзбекистон ССР делегацияси қатнашди, унинг манфаатлари, жумҳурият меҳнаткашларининг таклифлари ва истаклари эътиборга олинди ва у яқин вақт ичида имзоланиши мумкин.

Тенг ҳуқуқли мустақил жумҳуриятларнинг янгиланган федерацияси сифатида Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг сақлаб қолинишини ёқлаб чиқайлик, «ҳа, розимиз» деб жавоб берайлик: бундай федерацияда ҳар қандай миллатга мансуб инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафолати тўла-тўкис таъминланади.

Биз Ўзбекистон коммунистларини, барча меҳнаткашлари ва аҳолисини Ўзбекистоннинг мустақил, тенг ҳуқуқли жумҳурият сифатида Иттифоқ (федерация) таркибида қолиши учун овоз беришга чақирамиз.

Ҳамма референдумга!

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИ

ЎРГАТИШГА ҲОЖАТ ЙЎҚ

Умумхалқ референдумига бир кун қолди. Бу воқеага мен ҳам ўз муносабатимни билдирмоқчи эдим.

Ҳозирги танг вазиятда айбдорларни қидириш марднинг иши эмас. Бироқ пахта яккаҳокимлиги, ўлкамизнинг хом ашё манбаига айлантирилгани, аксарият ўзбекистонликлар қашшоқликдан оғир ҳаёт кечиришлари, тўрт мучаси соғ одамни кундуз куни чироқ ёқиб топиб бўлмаслиги каби мудҳиш воқелик айнан ҳайбаракаллачилик, дабдабабозлик, марказнинг кўрсатмаларини итоатгўйлик билан сўзсиз бажараверишнинг оқибати эканини кеч бўлса ҳам англаб етайлик, ахир! Ўзбеклар — бамисоли пода, қаёққа бошласанг, ўша ёққа эргашиб кетаверади, деган таъна-маломатларга қачонгача амалий ишларимиз билан зарба бермай юраверамиз!

Хулоса шуки, халқимизнинг ўзига яраша онги, идроки бор. «Совет Иттифоқини сақлаб қолиш учун овоз бер» деб унга ўргатишнинг ҳожати йўқ.

Абдул ҲАМИД,
«Ўзбекистон матбуоти» ойномаси бўлим мудири.

БИЛАСИЗМИ?

«Умумхалқ овоз бериш (СССР референдуми) тўғрисида»ги Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг Қонунидан

29-модда. СССР референдуми якунларига доир қарорларнинг мажбурийлиги.

СССР референдумини ўтказиш йўли билан қабул қилинган қарор узил-кесил қарор бўлиб, СССР бутун ҳудудида мажбурий кучга эгадир ҳамда фақат референдум ўтказиш йўли билан бекор қилиниши ёки ўзгартирилиши мумкин.

Ушбу Қонуннинг 4-моддаси 4-бандига мувофиқ жамоатчилик фикрини аниқлаш учун ўтказиладиган референдум якунлари тегишли давлат идоралари томонидан қарорлар қабул қилиш чоғида ҳисобга олиниши лозим.

ЧОРРАҲАДА

Инсон ҳаётида шундай онлар бўладики, у икки йўл туташган чорраҳага дуч келади. Шунда қайси йўлдан боришини ўйлаб қолади. 17 март куни ўтадиган умумхалқ референдуми ҳам шундай онлардан бири. Агар «йўқ»ни кўрсатувчи йўлга қадам қўйилса, унинг охири нимага олиб бориши маъҳум бўлиб қолади. Чунки жумҳуриятимиз иқтисодий ва бошқа кўпгина соҳалар юзасидан ночор аҳволда. Ўзбекистон саноатнинг хом ашё базаси бўлиб хизмат қилиб келган. Шунинг учун бу йўл бизни оғир аҳволга солиб қўйиши аён.

Агар «ҳа»ни кўрсатувчи йўлга қадам қўйсак адашмаймиз. Чунки бир неча ўн йиллар давомида қарор топган ижтимоий-иқтисодий, маданий, дўстлик алоқаларимиз узилмайди. Аксинча, жумҳуриятимиз мустақил давлат сифатида Иттифоқдан ўзининг муносиб ўрнини эгаллаши турган гап.

А. ЭГАМБЕРДИЕВ,
Фарғона вилояти Бувайда ноҳиясидаги Алишер Навоий номли жамоа хўжалиги 1-бригадасининг аъзоси.

ДЎСТЛИК ВА ТОТУВЛИКДА ЯШАЙЛИК

ЎШ, 14 март. (ЎзТАГ махсус мухбири С. ФЕНЮТИН). Қардош ўзбек ва қирғиз халқлари ўзаро муносабатларининг минг йиллик тарихига бугун бу ерда янги саҳифа битилди. Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов билан Қирғизистон Президенти А. А. Акаев Ўзбекистон Совет Социалистик жумҳурияти билан Қирғизистон жумҳурияти ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартномани имзоладилар.

И. А. Каримов шартномани имзолаш маросимидан кейин сўзлаган қисқача нутқида мазкур ҳужжатни иккала халқ тарихида уларнинг бундан буёнги тараққиётини белгиловчи дастлабки ва ғоят муҳим ҳужжат, деб таърифлади.

А. А. Акаев шартнома ўзбекларнинг ҳам, қирғизларнинг ҳам халқ байрами бўлган ҳамда ҳар бир хонадонга, ҳар бир оилага тинчлик ва тотувлик келтирадиган Наврўз арафасида имзоланганлигини таъкидлади.

Шартнома Ўзбекистон билан Қирғизистоннинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларацияларига асосланган. Жумҳуриятлар икки халқ тарихий тақдирининг яқинлигидан келиб чиқиб, давлатлараро ҳамкорликнинг барча соҳаларида ўзаро муносабатларнинг эришилган даражасини ҳисобга олиб, бу муносабатларга янги омил бахш этишга, дўстлик ва тотувликни мустаҳкамлашга қарор қилди.

Томонларнинг ишончи комилки, Ўзбекистон билан Қирғизистон ўртасидаги дўстлик, яхши қўшничилик муносабатларини ҳамда ўзаро манфаатли ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш иккала халқнинг туб миллий манфаатларига мос бўлиб тушади ва тинчлик ҳамда хавфсизлик ишига хизмат қилади.

Жумҳуриятлар ҳамкорлигининг йўналиши белгиланди. Улар тенг ҳуқуқлилик асосида, жумладан, мувофиқлаштирувчи умумий муассасалар орқали амалга оширилади.

Имзоланган шартнома жумҳуриятларнинг парламентларида тасдиқланиши керак. У 10 йил муддатга тузилмоқда, лекин томонлардан бири шартнома амал қилишини тўхтатиш истагини билдирмаса, у яна 10 йилга узайтирилиши мумкин.

* * *

Шу куни журналистлар билан учрашув бўлди. Учрашувда Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов билан Қирғизистон жумҳурияти Президенти А. А. Акаев сўзга чиқдилар.

Афғон ёшлар делегацияси—меҳмонимиз

Афғонистон Ёшлар Иттифоқи делегацияси бир неча кун жумҳуриятимиз комсомол ва ёшларининг меҳмони бўлди. Афғонистон Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитасининг ишлар бошқарувчиси Ҳайтулло, Афғонистон жумҳуриятининг СССРдаги элчихонасининг биринчи котиби Муҳаммад Доуд Мазёрлардан иборат делегация «Ёш ленинчи» ва «Молодежь Узбекистана» рўзномалари таҳририятларида, Ўзбекистон ЛКЕИ Марказий Қўмитасининг «Камалак» матбаачилик комбинатида, Ёшлар олий билимгоҳида, хўжалик ҳисобидаги ёшларнинг экспериментал бирлашмасида ва бошқа комсомол ташкилотларида бўлдилар. Марказий Қўмитанинг ишлар бошқармаси фаолияти билан танишдилар, ўзаро тажриба алмашдилар.

Ўзбекистон ЛКЕИ Марказий Қўмитасида делегация аъзолари билан суҳбат бўлиб ўтди. Унда жумҳурият комсомоли Марказий Қўмитасининг биринчи котиби А. Носиров меҳмонларга комсомол ташкилотларининг шу кунлардаги серқирра фаолияти, қайта қуриш ва ошкоралик йўлида юз бераётган қийинчиликлар ва муаммолар ҳақида атрофлича сўзлаб берди.

Учрашувда Ўзбекистон ЛКЕИ Марказий Қўмитасининг бюро аъзолари Ж. Раззоқов, Р. Собиржонов, Ўзбекистон Ёшлар ташкилотлари Қўмитаси Раисининг ўринбосари А. Кошкин, жумҳурият комсомоли Марказий Қўмитасининг ишлар бошқарувчиси Ҳ. Каримжонов ва бошқа ўртоқлар иштирок этишди.

СУРАТДА: афғон ёшлар делегацияси аъзолари ўзаро мулоқотда.

И. ШЕРБЕК сурати.

Она тилимиз—бебаҳо бойлигимиз

ЎЗИМИЗГА БОҒЛИҚ

ТАРИХИМИЗДА БИРИНЧИ БОР референдум — умумхалқ овоз бериш асосида халқимиз тақдирини ҳал қилувчи масала бўйича ўз иродасини, истагини, ниятини, орзусини билдиради. 17 март куни бўладиган референдум натижалари халқимизнинг тақдирига ҳар томонлама ва жиддий таъсир кўрсатади. Жумладан, тилимизнинг тақдирини ҳам шу умумхалқ овоз бериш билан ҳал қиламиз.

Ўзбекистон халқи олдида турган саволнинг моҳияти жуда чуқур ва қисқача айтганда биз халқимиз учун икки йўлдан бирини танлашимиз керак: 1. Ўзбекистон ССР СССР таркибида бўлиши ёки 2) ЎзССР СССР таркибидан чиқиб алоҳида, тўла, бутунлай мустақил давлат бўлиши.

Биринчи йўлни танласак келажагимиз қандай бўлиши ҳақида умумий тасаввурни М. С. Горбачев 7 февралда ойнаи жаҳон орқали айтганларига биноан Иттифоқ шартномасининг лойиҳаси беради. Шу сабабли халқимиз референдумда СССР сақланиши учун овоз бериши ушбу лойиҳани қўллаб-қувватлаш деб талқин қилинади ва жумҳуриятимиздан алоҳида шахслар ва ҳаттоки ЎзССР раҳбарияти ҳам ушбу лойиҳага жиддий ўзгартиришлар киритишни талаб қилсалар уларга халқингиз тақдирини унинг розилигисиз жиддий ўзгартирмоқчисиз, халқингизга қарши ҳаракат қилмоқдасиз, дейишади.

Демократик жамиятда референдумдан олдинги ташвиқот ишларида икки муқобил ечимнинг ҳар бири учун ҳам тарғибот ва ташвиқот қилишга тенг имконият туғдирилиши керак. Агар референдум арафасида муқобил ечимлардан фақат биринигина тарғибот қилишда оммавий ахборот воситаларидан кенг фойдаланиш имконияти берилса, бу ҳолда аҳолининг, халқнинг фикрини ички истагини, ихтиёрини, орзусини. ташқи таъсир билан ўзгартириб шакллантириш асосида ўтказилган референдум бўлади. Оқибатда ижтимоий ҳаётни нотўғри ифода этувчи ечим ва хулосалар пайдо бўлади, муаммо, зиддиятлар ва кураш кескинлашади.

Ўзбекистон СССР таркибида бўлишни истаётганлар радио, ойнаи жаҳон ва матбуотда бемалол ўз фикрини айтаяптилар. Лекин референдумда назарда тутилган иккинчи ечим, яъни Ўзбекистон тўла мустақил, СССРга кирмаган ҳолда демократик давлат бўлиши тарафдорлари ҳали оммавий ахборот воситаларида эркин ташвиқот қилишаётгани йўқ. Бундай бир ёқламаликка йўл қўймаслик керак ва бу иккинчи ечимни ҳам ҳар томонлама ва қиёсий тадқиқот қилиш керак. Халқимизнинг ҳозирги ва кейинги авлодлари ўзбек халқининг зиёлилари референдум арафасида калтабинлик ва журъатсизлик қилишди деган фикрига асос бўлмаслигига интилишимиз керак. Биз ушбу мақолада умумхалқ овоз бериш натижасида қайсиниси амалга оширилиши ҳал бўладиган икки асосий ечимларни тилимиз тақдири нуқтаи назаридан таққослаб қараб чиқамиз.

Жумҳуриятимизда ўта мураккаб ва оғир умумхалқ муҳокамасидан сўнг Ўзбекистон ССРда давлат тили сифатида ўзбек тили белгиланди. Ушбу муҳокама борасида Ўзбекистонда икки тилни, яъни рус тили билан ўзбек тилини бирга давлат тили сифатида белгилаш Ўзбекистон ССР фуқаролари томонидан қатъий рад этилди. Ўзбекистонда фақат битта ўзбек тили давлат тили бўлиб қолиши лозимлиги тасдиқланди.

СССРдаги бошқа жумҳуриятларда ҳам тил тўғрисидаги қонун лойиҳалари муҳокама қилинаётган пайтларда туб миллат тили билан бир қаторда рус тилига ҳам давлат мақоми берилсин, деган таклифлар баён қилинди. Марказий матбуотда ҳам рус тили Бутуниттифоқ расмий тил ва ҳатто СССР давлат тили бўлсин деган таклифлар кўплаб берилди. Ниҳоят, Совет Иттифоқи Олий Кенгаши 1990 йил 24 апрель куни «СССР халқлари тиллари тўғрисида» Қонунни тасдиқлади. Ушбу Қонун 4-моддаси билан жумҳуриятлар тил тўғрисидаги қонунларига путур етказадиган ҳолда рус тилини Совет Иттифоқида расмий тил деб эълон қилди.

СССРнинг «СССР халқлари тиллари тўғрисидаги» Қонуни рус тилининг мақомини мустаҳкамлаши оз кўринди шекилли, Иттифоқ шартномаси лойиҳасининг 20-моддаси рус тилини СССР расмий тили деб эълон қилади. Расмий тил тушунчасининг маъноси бўйича СССРда барча расмий мулоқотда яна рус тили ишлатилиши ва у яна амалдаги давлат тилига айланиши қонунлаштирилажак. Бу ҳуқуқий қоида В. И. Ленин ва коммунистик ҳаракатнинг миллат ва тиллар тенг ҳуқуқлилиги, ҳеч бир миллатга, бирон бир тилга ҳеч қандай имтиёзлар бермаслик тўғрисидаги ғояларигагина эмас, балки умуман миллатлар ва уларнинг тиллари масаласини умуминсоний қадриятлар асосида демократик ҳал қилишга ҳам зиддир. Мазкур модда иттифоқдош жумҳуриятлар қабул қилган тил тўғрисидаги барча қонунларни чиппакка чиқаради ва тиллар тенг ҳуқуқлилиги борасидаги масалаларда янгидан зиддиятлар пайдо қилади.

Суверен давлат ўзининг ички мулоқот, ички иш юритиш тилини ўзи белгилайди ва бу ҳуқуқ унинг мутлоқ ваколати. Фақат шу давлат фуқаролари бу масалани ечишга ҳақлидир. Жумҳуриятлараро ахборот алмашув тили жаҳон давлатлар ҳамжамиятида одат бўлганидек суверен давлатларнинг ўзаро битимлари орқали белгиланиши керак.

В. И. Ленин тенг ҳуқуқлилик рус тилининг давлат тили бўлишини бекор қилинишида ва бўлажак демократик кўп туб миллатлари мавжуд бўлган Россияда ягона умумий мажбурий давлат тили бўлмаслигида ўз ифодасини топади, деб билган. Шу билан бирга миллий озчиликларнинг ҳуқуқлари таъминланишини ҳам талаб қилган. У «Мажбурий давлат тили керакми?» деган мақоласида: «Шунинг учун ҳам рус марксистлари айтадиларки: мажбурий давлат тили бўлмаслиги керак, аҳолини ўқитиш ишлари барча маҳаллий тилларда олиб бориладиган мактаблар билан таъминланиши лозим ва Конституцияга бирон миллатнинг ҳар қандай имтиёзларини ва майда миллатлар ҳуқуқларининг ҳар қандай бузилишини бекор қиладиган асосий қонун киритилиши лозим...» деб ёзган. (В. И. Ленин, ТАТ, 24-том, 332-бет).

Ана шу жиҳатга В. И. Лениннг вафот этганидан сўнг етарли эътибор берилмаган. Совет Иттифоқи ташкил топаётган даврда намоён бўлган ва кейинчалик катта зиддиятларга олиб келган камчиликларни В. И. Ленин кўра билган ва огоҳлантирган эди: «Тўртинчидан, миллий тилни иттифоқимизга кирган ўзга миллий республикаларда ишлатиш тўғрисида жуда қатъий қоидалар жорий қилиш ва бу қоидаларни жуда пухта текшириб туриш керак. Шубҳа йўқки, темир йўл хизматининг бирлиги баҳонаси билан, қонун-қоидалар бирлиги ва шу кабилар баҳонаси билан бизда, ҳозирги аппаратимиз шароитида кўпдан-кўп ғирт русча таҳлитдаги суиистеъмоллар бўлиши турган гап. Бу суиистеъмолларга қарши курашмоқ учун алоҳида моҳирлик зарур, бундай курашга бел боғлаб киришувчи кишиларнинг жуда самимий бўлиши лозимлиги тўғрисида сўзлаб ўтирмаса ҳам бўлади. Бунда батафсил ишланган қонунлар мажмуаси керак бўлади, бу қонунлар мажмуасини фақат шу республикада яшовчи миллат кишиларигина бир қадар муваффақият билан туза оладилар» (В. И. Ленин, ТАТ, 45-том, 405-бет). Мазкур қонунлар системасида энг асосийси — жумҳурият туб миллатининг тилини давлат тили даражасига кўтарувчи қонундир.

СССР туб миллатларидан бирига мансуб фуқаролардан бирининг бошқа миллат вакиллари билан тил жиҳатдан тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш учун ҳар бир туб миллатга унинг она тили ягона давлат тили сифатида ишлатиладиган миллий давлат тузиш имконияти таъмин этилган бўлиши керак.

Рус тили расмий ёки давлат тили бўлсин, деганлар бу тил умумиттифоқ миқёсида миллатлараро мулоқот воситасига айланганлигини, СССР халқларининг тиллари орасида энг ривожланган ва ахборотга энг бой эканлигини, қолаверса, Иттифоқимизда энг катта миллатга мансублигини кўрсатадилар. Бу қайдлар тўғри, албатта. Аммо айни шу боис, рус тили давлат ёки расмий тил деб Иттифоқ шартномасида қайд этилмаса ҳам, унинг аҳамияти катта бўлиб, у ўз мавқеини сақлаб қолаверади.

Янги Иттифоқ шартномаси лойиҳасининг 20-моддасида рус тилига расмий тил мақоми берилиши социалистик инқилоб ва В. И. Ленин бошчилигидаги байналмилалчиларнинг шовинистик улуғ миллатчи кучларга қарши оғир кураши оқибатида рус тили йўқотган давлат тили мақоми амалда яна қайтарилишига йўл очади.

Давлат тили тушунчасига қисқа таъриф берайлик: муайян давлатнинг барча муассасалари системасида иш юритиш тили ва шу мамлакатнинг барча жамоат ташкилотларининг расмий ташқи ахборот алмашуви тили шу давлатнинг давлат тили дейилади. Яъни миллий давлатнинг туб миллат вакиллари учун барча жамоат ва давлат соҳаларида иш юритишда ўз она тилидан фойдаланиш ҳуқуқи тўла таъминланган бўлиши керак. Агар шундай ҳуқуқ таъминланган бўлмаса давлатни тўла маънода муайян миллатнинг давлати деб бўлмайди. Ўз миллий давлатида миллат мезбондир, ўзга халқнинг миллий давлатида, меҳмондир. Ҳар бир миллат ўз миллий давлатига эга бўлса, у барча миллатлар билан шу маънода тенг ҳуқуқли ва тенг бўлади.

Агар СССРда референдумдан сўнг Иттифоқ шартномаси лойиҳасига биноан рус тили расмий тил бўлиб қолса, барча рус бўлмаган миллатларнинг миллий жумҳуриятлари тил жиҳатидан ўз моҳиятларини ўзгартириб муайян битта миллатнинг эмас, балки икки миллатнинг (ушбу миллат билан бирга рус миллатининг ҳам) давлатига айланади. Демак, рус миллатидан бошқа барча миллатлар тил жиҳатдан ўзларининг ҳақиқий миллий давлатларидан маҳрум бўладилар.

Агар рус тили СССРнинг расмий тили сифатида қонунлаштирилса, неча йиллик кураш, не-не машаққатлар билан эришилган ўзбек тилининг Ўзбекистондаги давлат тили мақоми ҳатто икки йил давомида ҳам сақланмай ва амалий ижтимоий ҳаётимизда ҳали ўрнатилмасдан ҳам яна рус тили жумҳуриятимизда амалда давлат тилига айланади деган гап. Бунинг устига устак Иттифоқ шартномаси асосида тузиладиган СССР Конституциясида рус тили қонунлаштирилган бутун СССР расмий тилига айланса, ўзбек тили яна букилиб, қаддини ростлаб ололмай яна эзилиб қолади.

Аввал тилимиз аянчли ҳолатдалигини Россия империясининг мустамлака сиёсатида ва сўнгра Сталиннинг ва бошқа ҳукмдорларнинг ленинча миллий сиёсат принципларини бутунлай оёқости қилганлигидан деб изоҳласак, энди ўз қўлимиз билан ўзимиз референдумда ўзбек тили тақдирини шундай ҳал қилдик дейишга мажбур бўламиз. Тилимиз тақдири нуқтаи назаридан қарасак биринчи йўл, яъни СССРга кириш рус тилини Ўзбекистонда ва умуман барча рус бўлмаган миллатларнинг миллий давлатларида иккинчи давлат тилига айлантиради ва тилимизни аввалгидан ҳам оғир аҳволга қўяди. Агар иккинчи йўлни, яъни ЎзССР СССР таркибидан чиқиб алоҳида, тўла, бутунлай мустақил давлат бўлишини танласак, Ўзбекистон давлати бутун дунё давлатлари ҳамжамияти томонидан тан олинган ва жаҳондаги кўпчилик давлатлар билан ўзига ва бошқа давлатларга мақбул бўлган иқтисодий, сиёсий, маданий ва турли бошқа алоқалар ўрнатган давлат бўлади. Ва энг асосийси, Ўзбекистон давлатимиз ўз ҳудудида тўла мустақил, суверен бўлади, халқимиз бу она ерга, унинг бойликларига ва ўз меҳнатининг маҳсулига тўла мулкдор бўлади, боқимандаликда бизларни асоссиз айблаш тугайди, жумҳуриятимиз ўз ҳудудидаги ички ҳаётига тегишли барча масалаларни ўзи тўла мустақил ҳал қилади. Шу жумладан, ўзбек тилининг давлат тили мақомини мустақил Ўзбекистон жумҳурияти ўзи ҳал қилади ва таъминлайди.

Дўстлар, ноёб дурдонамизни, маънавиятимизнинг кўз қорачиғини, она тилимизни, унинг яккаю-ягона маконида, она юртимизда эъзозлайлик, унинг равнақи учун курашайлик.

Бахтиёр КАРИМОВ,
фалсафа фанлари доктори, Ўзбекистон Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ олий илмгоҳининг катта илмий ходими, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти совриндори.

Шоаҳмад МУТАЛОВ,
Ўзбекистон Фанлар академияси ядро физикаси олий илмгоҳи халқаро алоқалар бўлимининг мудири.

Костромалик мана бу ёшларга ҳавас қилса арзигулик. Улар таҳсил олаётган ўрмончилик техникумига коллеж ҳуқуқи берилди. Йигит ва қизлар зиёгоҳларини тамомлаб, кичик муҳандис, энергетик, технолог, механик ва цех бошлиқлари бўлиб ишлайдилар. Ёки ҳоҳласалар мутахассислиги бўйича олий билимгоҳнинг учинчи курсидан ўқишларини давом эттиришлари мумкин.

СУРАТДА: талабалар Светлана Терехова ва Георгий Чиканчий ёғочни қайта ишлаш технологияси устида бош қотирмоқдалар.

С. КАЛИНИН сурати (ТАСС).

МУНОСИБ СОВҒА

ОКТЯБРЬ ноҳиясидаги И. Охунбобоев номли 45-ўрта мактабнинг юқори синф ўқувчилари Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий» спектаклидаги 4-кўринишни саҳналаштирдилар. Бу уларнинг улуғ бобомиз таваллудининг 550 йиллигига муносиб совғаси бўлди.

...Дунё ташвишларидан изтиробга тушган, соч-соқоллари оқарган буюк сиймо саҳнада кўринганда томошабинлар уни зўр ҳаяжон билан олқишлайдилар.

Тил-адабиёт ўқитувчиси Сиддиқжон Соипов раҳбарлигидаги драма тўгараги иштирокчилари саҳналаштирган бу асарда Навоий ролини 11-синф ўқувчиси Умиджон Баширов, Гули ролини Н. Юсупова ва Ҳусайн Бойқаро ролини Ҳ. Ортиқов маҳорат билан ижро этишди.

Пьесани саҳналаштиришда ёш томошабинлар театрининг актёри Ҳабибулла Каримов ҳаваскор ижрочиларга актёрлик маҳорати ҳақида маслаҳатлар берди.

Ёшлар ва иқтисод

Завод миқёсидаги фавқулодда ҳодиса

БУ НАМАНГАНДАГИ 15-АВТОМОБИЛЬ РЕМОНТИ ЗАВОДИДА ЮЗ БЕРДИ. НЕГА?..

Вилоят комсомол қўмитаси қабулхонасига баланд бўйли, ишчи кийимидаги бир йигит кириб келди. Унинг ҳорғин, асабий юзидан нимадандир хавотирлик ва саросимани сезиш қийин эмасди.

— Кечирасизлар, мен Тоҳир Расуловман. Шаҳардаги 15-АРЗда ишлайман, — дея гап бошлади у. — Заводимизда иш шароити жуда ёмон, меҳнат қонунлари қўпол равишда бузилмоқда. Касаба уюшмаси ташкилотимиз ишчилар манфаатини ҳимоя қила олмаяпти. Раҳбарларимиз бизлар билан ҳисоблашишмаяпти. Завод ёшлари йиғилиш ўтказиш ташаббуси билан чиқдилар. Аммо, маъмурият бунга тиш-тирноғи билан қарши турипти. Йиғилиш бугун 16.00 га айтилган. Илтимос, бизга ёрдам беринглар! Бўлмаса, иш ташлашимиз мумкин!

...15-автомобиль ремонт заводи Наманган шаҳрининг — Марғилон кўчасига жойлашган. Гуруҳимиз аъзолари — вилоят комсомол қўмитаси саркотиби М. Жўрабоев, тафтиш комиссияси раиси Ж. Маҳмудова, бўлим мудири Э. Нишонбоев ва камина тўғри завод директори хонасига кириб бордик. Бу ерда 10 нафарча ишчи ва ходимлар куйиб-пишиб ниманидир маслаҳат қилишар эди. Ўша ерда қўмитамизга ёрдам сўраб келган Тоҳир Расуловни ҳам учратдик. У бошини қуйи солганича ўтирар эди. Бирдан у бизларни кўрди-да «хайрият», дегандай енгил нафас олди. Танишувдан сўнг бизларни ўтиришга таклиф этишди. Бу кичик йиғилишнинг мавзусини билмаганлигимиз учун кутишга тўғри келди.

— Хўш, ука, бу йиғилиш сенга нимага керак, уни ўтказиш шартми? — деди тўрда ўтирган думалоққина киши Тоҳирга қараб.

— Мен сизга айтдим-ку, йиғилиш менга эмас, ишчиларга керак, деб. Мен уларнинг бир вакилиман холос. Ахир пичоқ суякка келиб тақалди. Заводдаги аҳволга ортиқ чидаб бўлмайди.

— Шошма-шошма! Йиғилишни ҳозир ўтказиб бўлмайди, чунки иш вақти тугагани йўқ. Ишдан бўш маҳал марҳамат, қанча йиғилиш қилсанг, қилавер. Ишонмасанг, мана касаба уюшмалари вилоят қўмитаси котиби Рубен Сандович ўтирибдилар. Сўра, у кишидан. Мумкин эмас ахир.

— Барибир бекор ўтирибмиз-ку, тушликдан буён, ишлаш учун эҳтиёт қисмлар йўқ. Бекорчиликдан ҳамма шаҳмат ўйнаяпти. Зарур бўлса, шанба куни ҳам ишлаб берамиз.

Баҳс мезони шу зайлда давом этарди. Ўтирганларнинг кўпчилиги Тоҳир ва бошқа ёш ишчиларни кўндиришга, нима қилиб бўлса ҳам йиғилишни ўтказмасликка уринишарди. Ниҳоят, бизнинг аралашувимиз ва кўп тортишувлардан сўнг йиғилишни 17.30 да ўтказишга рухсат олинди. Раҳбарлар ҳам унда иштирок этишга ваъда беришди. Директорнинг кенг ва шинам хонасидан диққинафас бўлиб чиқарканмиз, нима учун у киши ишчилар олдига очиқ мулоқотга чиқишни шу қадар истамаётганлигини тушунолмай ҳайрон эдик.

Завод клубига 100 дан ортиқ ёш ишчилар тўпландилар. Завод директори Ҳ. Камолов вақтни чўзиб, ишчиларни тарқаб кетади, деб ўйлаганми, ҳарқалай залдаги одамларнинг гавжумлигини кўриб бироз саросимага тушгандай бўлди. Кейин бошини сарак-сарак қилиб, истар-истамай минбарга кўтарилди.

Ишчилар талаби, фикр-мулоҳазаларини баён қилиш учун сўз завод чилангари Тоҳир Расуловга берилди:

— Баъзи раҳбарларимиз мени исёнчига, қайроқчига, ҳатто, экстеремистга чиқариб қўйди, — деб гап бошлади у. — Майли қайроқчи ҳам бўлай. Аммо бир виждонли инсон сифатида заводимизда бўлаётган ғайритабиий воқеалардан кўз юмиб кета олмайман. Ахир шароитни қачонлардир яхшилашимиз керак, бу ҳақда ўзимиз қайғурмасак, ўйламасак, маъмурият ўйламайдиган кўринади.

Шундан сўнг у завод маъмурияти иш шароитларини яхшилаш бўйича бирор иш юритмаётганлиги, ишчилар муаммолари йиллаб йиғилиб келаётгани, завод касаба уюшмаси ташкилоти ишламаслигини, унинг йиғилишлари умуман ўтказилмаётганлиги, бугунги йиғилиш ҳам ишчиларнинг қаттиқ туриб талаб қилганликлари туфайлигина бўлаётгани, раҳбарият эса уни ўтказишга қийинчилик билан розилик берганлигини маълум қилди. Шунингдек, Тоҳир заводда кадрлар қўнимсизлигига барҳам берилмаётганлиги, яхши, ҳалол ишлаётган ходимлар ишдан сабабсиз бўшатилаётганлиги ва уларнинг ўрнига ўқувсиз, тажрибасиз кадрлар қўйилаётганлиги оқибатида иш сусайиб, сифатсиз маҳсулот чиқаётганлиги, ишчиларнинг ойлик маошлари пастлиги ва бунинг натижасида ўғирлик, талон-торожлик, ошна-оғайнигарчилик, қинғир ишлар билан пул топиш каби иллатлар чуқур илдиз отиб кетаётганлиги ҳақида куйиниб гапирди.

Тоҳирнинг сўзлари кўпинча баланд минбарларда ўқилаётган зерикарли ҳавойи гаплардан фарқли ўлароқ, ишчиларга хос жўшқин, баъзан эса фикрлари остин-устун, қўпол бўлса ҳам чин юракдан отилиб чиқаётгани барчага тушунарли эди. Худди ана шу самимийлик, оддийлик музокараларнинг ҳам қизгин боришига сабаб бўлди.

Асқар СОБИРОВ, пайвандлаш цехи ишчиси:

— Заводда 6 йилдан бери ишлайман. Цехимизда нафас олиш қийин. Ҳаво тозалагич ишламайди, ойнаклар синган, иситгичлар носоз, қишда жуда совуқ. Зарарли цехда ишласак-да, ҳеч қандай қўшимча ҳақ ёки имтиёз берилмайди.

Каримжон ҚЎЧҚОРОВ, мотор цехи ишчиси:

— Ҳар йили Москвадаги АЗЛК заводига ишлагани борамиз. Ейишимиз, ичишимиз ҳаммаси ёнимиздан бўлади. У ерда ҳеч қандай маош олмаймиз. Бу ерда ҳам сафар харажатлари тўланмайди. Қизиқ, нима кераги бор бундай сафарни? Ўз ҳаққимизни талаб қилишдан уяламиз.

Абдулло АШУРОВ, мотор цехи ишчиси.

— Мен баъзан ўзимдан, қилаётган ишимдан нафратланиб кетаман. Чунки ишлай десанг, эҳтиёт қисмлар йўқ, омборга борсанг, «отангга бор, онангга бор», дейишади. Маош эса 70-90 сўмдан ошмайди. Оилани, бола-чақани эса боқиш керак.

Нуриддин АБДУРАЗЗОҚОВ, мотор цехи ишчиси.

— Ишдан чарчаб қора мойга ботиб чиққанимиздан сўнг ювинадиган жой йўқ. Сауна ва душлар ишламайди. Ошхонадаги овқатлар ҳақида гапирмаса ҳам бўлаверади. Бошқа ошхоналар узоқ бўлганлиги учун шу ерга киришга мажбурмиз. Шароитнинг оғирлиги ва маошнинг камлигидан яхши кадрлар ҳам кетиб қолишяпти.

Йиғилиш давомида яна кўплаб ишчилар, техник ходимлар сўзга чиқишди. Уларнинг аксарияти юқоридаги фикр-мулоҳазаларни маъқуллаб, завод касаба ташкилоти иш шароитини яхшилаш, ишчиларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалаларида анчагина нўноқликка йўл қўйлётгани, маъмурият эса камчиликларни билса-да четда томошабин бўлиб қолаётгани, баъзан эса ана шу бўлмағур ишларга бош-қош эканликларини таъкидладилар.

Музокаралар чоғида тушган савол ва билдирилган таклифлар юзасидан завод директори Ҳ. Камолов сўз олди. У бундай муаммолар фақат заводда эмас, балки бутун мамлакатда мавжудлиги, корхоналар ўртасида шартномалар бажарилмаётганлиги, эҳтиёт қисмларнинг тақчиллигини рўкач қилиб, 2-3 кун ичида қолган барча камчиликларни бартараф этишга ваъда берди. Тааж-жуб, директор ўзининг қайси бир имкониятига қараб шундай деди? Наҳотки, шу пайтгача ҳал этилмай, йиллар мобайнида йиғилиб қолган муаммоларни 2-3 кун ичида бартараф этиб бўлса? Ёки у бу ерда ўтирганлар тушунмайди деб, «алдагани бола яхши» қабилида иш тутмоқчимикан? Тушуна олмадик. Дарҳақиқат, унинг қуруқ ваъдалари йиғилиш қатнашчиларини қониқтирмади. Залда ғала-ғовур бошланди. Ўтирганлар навбатма-навбат директорга савол бера бошлади.

— Аҳволимиз қачон тузалади?

— Заводимиз атрофида чайқовчилик тугайдими?

— Эҳтиёт қисмлар омборида ошкоралик, тартиб ўрнатиладими?

— Номоз ўқиш учун шароит яратиладими?..

Директор шошиб қолганидан нималарнидир сўзлади. Лекин унинг сўзлари асоссиз бўлганлиги, мустаҳкам заминга эга эмаслиги туфайли залда ўтирганларга етиб бормади. У шахматда ютқазиб, мағлубиятга ишонмаган ғирром ўйинчидай яна алла给нималарнидир гапириб жойига ўтирди.

Маҳаллий саноат ходимлари касаба уюшмаси вилоят қўмитаси котиби Р. Сайидов ҳам ишчиларнинг саволларига жавоб беришга уриниб кўрди. Аммо вазият мураккаблашиб, тортишувлар, иш ташлашга бўлган чақириқлар, эҳтирослар кучайди. Автомобилларнинг техник хизмати ишлаб чиқариш бирлашмаси вакили С. Ғиёсов ҳам минбарга чиқиб, иш ташлаш ноўринлигини, унинг ўзига хос қонун-қоидаси борлиги, бунинг учун юқори ташкилотлар билан маслаҳатлашиш, уларни огоҳлантириш кераклигини тушунтиришга уринди. Аммо зал яна тинчланмади.

Бу ҳолат завод маъмурияти билан ишчилар ўртасидаги алоқалар қаттиқ дарз кетганлигини, муносабатлар ғоят кескинлашиб, ўзаро ҳурмат-эътибор йўқолганлигидан далолат берарди. Бундай вазият сўзловчи нотиқдан ёки раҳбардан ўта босиқликни, омманинг фикрини теран сеза билишликни талаб қиларди. Вилоят комсомол қўмитасининг биринчи котиби М. Жўрабоев ўз сўзида айни шу муҳим жараёнлар ҳақида тўхталди:

— Менимча, заводингизда раҳбарият жамоа ҳаётидан, унинг талаб-эҳтиёжидан узилиб қолган. Ўйламанг, биринчи котиб келди-ю, кетди, деб. Шу ерда айтилган барча гаплар ерда қолиб кетмайди. Бугунги йиғилишимиз ҳуқуқий кучга эга, буни унутманглар. Кимки, айбдор бўлса, албатта, жазоланади, бунга кафолат бераман.

Йиғилиш сўнггида завод комсомол ташкилоти котиблигига сайлов ҳам бўлиб ўтди. Завод ёшлари бир овоздан Тоҳир Расуловни ўзларига етакчи этиб сайладилар. Йиғилишда тегишли қарор ҳам қабул қилинди. Унда билдирилган танқидий фикр-мулоҳазалар маъқулланиб, уларни бартараф этиш юзасидан амалга оширилган ва ошириладиган чора-тадбирлар бўйича завод директорининг ҳисоботини жамоанинг умумий йиғилишида эшитиш зарурлиги ва иш ташлаш мақсадга мувофиқ эмаслиги баён этилди.

Бўлиб ўтган йиғилишдан сўнг заводда аҳвол бирмунча ўзгарди. Йиғилишда тушган таклиф, танқидий фикр-мулоҳазалар асосида ишчиларнинг талабномаси ишлаб чиқилди. Уларни бажариш ва назорат қилиш бўйича махсус комиссия тузилди. Шу билан бирга ошхонадаги озиқ-овқатларга маза кирди, заводга бегона одамларнинг кириши тўхтатилди, цехларда тартиб-интизом изга туша бошлади. Албатта, бу талабномаларнинг атиги бир қисми, холос.

Лекин кишини ўйлантирадиган нарса шундаки, вазият шу қадар оғир даражага бориб, муаммолар ўз ечимини кутаётганлигини, қолаверса, бу ерда меҳнат қонунлари бузилаётганлиги наҳотки, на завод касаба уюшмаси ташкилотини ва на фирқа қўмитасини ташвишга солмади? Заводдаги ишчиларнинг кўп қисмини асосан ёшлар ташкил қилади. Аммо бу ерда бир йилдан буён комсомол ташкилоти фаолият кўрсатмаётганлигини, унинг етакчиси йўқлигини Наманган шаҳар комсомол қўмитаси фаоллари шу пайтгача билишмаганлиги кишини ташвишга солади.

Бу албатта, завод раҳбариятининг, юқори ташкилотларнинг лоқайдлигидан, қоғозларга кўмилиб, хоналарга қамалиб, омма, ёшлар орасига чиқа олмаслигидан, уларнинг фикрини, дардини, қувончу-ҳасратларидан хабардор эмасликларидан далолат бериб турипти. Айни шу позиция билан на обрўни, на мавқени кўтариб бўлади. Завод ёшлари эса худди мана шу салбий хусусиятларга, камчиликларга қарши бонг уришган, холос. Улар лоқайд раҳбарларни тартибга, имонга, диёнатга, тадбиркорлик билан ишлашга чақиришларини фақат қўллаб-қувватламоқ даркор.

Маъмуржон ҒАНИЕВ,
«Ёш ленинчи» штатсиз мухбири.

Наманган вилояти.

ИҚТИСОДИЁТ ВА ТИЖОРАТ БЎЛИМИДАН: Намангандан муаллиф қўнғироқ қилиб қолди.

— Икки оғиз қўшимча қилмоқчи эдим, — деди М. ҒАНИЕВ. — Танқидий мақоланинг тайёрланганига бир ойдан ошди. Шунча вақт уни вилоят «Наманган ҳақиқати» таҳририятида номаълум сабабларга кўра ушлаб туришди. Ниҳоят, бу материал уларга қўл келмаслигини айтишди...

Яқинда биз сўз юритган 15-авторемзаводда жамоа шартномасини имзолашга бағишланган умумий йиғилиш бўлиб ўтди. Унда 1990 йилги жамоа шартномасининг бажарилиши тўғрисида завод директори Ҳ. Камолов ва бош муҳандис Н. Зайниддиновларнинг ҳисоботи, 1991 йил учун бундай шартномани қабул қилиш ва январь ойида бўлиб ўтган комсомол йиғилишида ёш ишчилардан тушган таклиф ва талабномаларнинг бажарилиши ҳақидаги масалалар муҳокама этилди.

Албатта, бу йиғилишдан завод ёшларининг умидлари катта эди. Чунки кўрилаётган масалаларнинг мазмуни ва моҳияти уларнинг талабларига алоқадор эди. Аммо на директор, на бош муҳандис ва на бошқа мутасаддилар айни шу масалага тўхталишни истамадилар. Боз устига улар юқорида фикр билдирилган комсомол йиғилиши ташкилотчиларини айблашиб, заводда вужудга келган салбий вазият сабабчилари деб ёшларнинг ўзларини кўрсатмоқдалар. Ҳозирда эса завод комсомол ташкилоти фаоллари корхона раҳбарияти томонидан тазйиқ остига олинаётир. Улар устидан прокуратура ва ҳуқуқ-тартибот органларига имзосиз хат ва тақдимномалар уюштирилмоқда. Гарчи шу йиғилишда Тошкент, Наманган шаҳарларининг нуфузли ташкилотлари вакиллари иштирок этган бўлишсада, улар ёшлар кўтараётган масалаларга эътиборсизлик билан қарадилар. Қисқаси, бепарволикнинг чегараси кўринмаётир.

Арбоблар тўқнашганда

Б. Н. Ельциннинг хатти-ҳаракати ҳақида шахсий фикр

Ҳали-ҳали эсимда: бундан икки йил муқаддам — 1989 йилнинг март ойи охирларида Борис Николаевич Ельцин КПСС Марказий Қўмитаси Сиёсий бюросига, котибларига нисбатан жиддий норозилик билдирганида, Марказқўм пленумида унинг «танобини тортиб» қўйишга уринишганида, мен раҳбариятдаги энг ёш, дадил, қайта қуришни жадаллаштиришга ҳамда мамлакат аҳволини тўғри изга солишга мойил деб ўйлаганим — ана шу одамнинг тарафдори эдим. Ростини айтсам, унинг ҳолатию руҳиятига анчайин ачиниб, изтироб чекиб, маъмуриятчилик-маҳкамачилик тартиботи дадил ва шердилларга йўл бермас эканда, деган мулоҳаза қалбимни ўртаб юрди.

Одамнинг оласи ичида эканлигига бора-бора яна бир карра имон келтирдим. СССР халқ депутатлигига, сўнгра эса Олий Кенгаш аъзолигига сайланганимдан сўнг Борис Николаевич билан такрор-такрор учрашишга, суҳбатлашишга тўғри келди. «Саховатпеша» Л. Казанник розилиги билан Олий Кенгашнинг Иттифоқ Кенгаши таркибига унинг ўрнига киритилганидан сўнг Б. Н. Ельциннинг «бор-йўғи» юзага чиқди-қолди. Минтақалараро депутатлар гуруҳи тузилиши эса унинг феъли-аъмолини бутун бўй-басти билан кўрсатди. Гавдасига яраша гуриллаган товуши, қўлларини чимирганча чертиб-чертиб, ғоят жиддий гапириши, бунда ўзига ҳаддан ташқари ишониши — буларнинг ҳаммаси Борис Николаевичга алоҳида салобат берар, тингловчини ўз сеҳрига оҳанрабодек тортарди. Лекин мен бу жиҳатларига эмас, нутқларнинг мазмунига эътиборни қаратардим: мамлакат раҳбариятини кўпинча далил-исботсиз «савалаш», нуқул партия Марказий Қўмитаси ва унинг арбобларини «фош этиш», қайта қуришнинг олға эмас, орқага қараб кетаётганини «исботлаш» ва ҳоказолар ипга тизилган тасбеҳ доналаридек териб ташланарди. У Михаил Горбачевга қарши аста-секин, поғонама-поғона, шароиту вазиятга қараб, тарафдорлари ва мухолифлари салмоғини ўлчаб-ўлчаб ҳужумга ўта бошлади. Билишимча, Б. Н. Ельцин ўшандаёқ ҳаддидан ошаётган, чегарадан чиқаётган, ўз имкониятларини ортиқча баҳолаётган, теварак-атрофидаги хушомадгўй яқинларига суянишга ўтган эди. Аллақайси дала-ҳовлида маст ҳолда ҳовузга тушиб кетганлиги воқеаси «биродаримиз»нинг обрўсини тўккани ҳаммасидан ҳам ошиб тушганди. Ўшанда М. Горбачевнинг раҳмдиллигига «қойил» қолувдим. (Бизнинг шароитимизда бирор кимса тарикча шунақа гуноҳ қилиб кўйса борми, минг тоату ибодати бир пул — партбилетию, амал-тақалию — баригинасидан айрилади, қирғоққа чиқариб ташланган балиқ кўргилиги тушади бошига).

Бир воқеани хотирамдан чиқаролмайман. Гдлян ва Ивановнинг Ўзбекистонда қилган қонунбузарликлари атрофида ўткир мунозара бошланган, уларни СССР халқ депутатлигидан чақириб олиш масаласи ўзбекистонликлар томонидан қатъий қўйилган бир пайтда Борис Николаевич бу кимсаларнинг ашаддий тарафдори эканлигини сезиб қолдим. Шунда мен минбарга кўтарилиб: «Биласизларми, ўртоқлар, ана шу икки ғаламис бир пайтлар Борис Николаевич Ельцинни ҳам порахўрликда (Тошкентдан иккита гиламни совға тариқасида олиб кетишда) айблаш учун қамоққа олинганларни қийноққа тутиб, кўргазма беришни талаб этган, менинг қўлимда буни исботловчи ҳужжат бор», дедим. Депутатлар орасида жонланиш бошланди. Б. Н. Ельцин эса пинагини ҳам бузмади. Сўнгра мен Гдлян ҳақидаги фикрини аниқ билиш мақсадида унга хат ёзиб топширдим. У инсон ҳуқуқларини поймол этган бузғунчи шахсни «ёмон одам эмас, унинг катта хизматлари бор» дея баҳолагач, қўлимни ювиб, қўлтиққа урдим.

Булар-ку шунчаки майда-чуйда гаплар. Россия Федерацияси халқ депутатлари биринчи съездида Борис Николаевич номзоди қайта-қайта овозга қўйилгандан сўнг тирноқча устунлик билан РСФСР Олий Совети раислигига сайлангач, унинг арбоблик «истеъдоди» қирралари шу қадар очилиб кетдики, ёқа ушлашдан ўзга иложим йўқ эди. Мамлакат Президентига қарши у ва унинг атрофидагилар очиқ-ойдин, баъзан юзсизларча ҳужумга ўтганларидан сўнг Россия халқлари «халоскори»нинг афт-ангори, ички дунёси очила борди. Шунда унинг ҳуда-беҳуда баёнотлари, журналистлар билан суҳбатлари, радио ва телевидениедаги чиқишлари, (марказий оммавий ахборот воситаларида ишловчи ҳамкасбларим учун Ельцин, Попов, Собчак, Станкевич, Заславский ва бошқаларни тавоф қилиш, кўкларга кўтариш, рўзномалар саҳифаларини шундайларга бўшатиб бериш таомилга айланган, ўзгаларнинг, масалан ўзбекнинг дарду алами сариқ чақага арзимайди) жумҳурият бўйлаб сафарлар жараёнида айтган гаплари ва берган ваъдалари кўз ўнгимдан тез-тез ўтадиган бўлди. Унга қолса Курилл ороллари хусусида Япония талабларини сўзсиз ҳал этиш мумкин; Болтиқбўйи жумҳуриятларида рўй бераётган ҳодисалар учун фақат марказ айбдор; мамлакатдаги оғир сиёсий, иқтисодий, молиявий аҳволнинг сабабчилари Рижков, Горбачев ва бошқалар; Россия ўзининг армиясини тузгани маъқул; Ўзбекистон ўзгалар боқимида ҳаловатда яшамоқда. Хуллас, ҳамма гуноҳкору Б. Н. Ельцин пок-покиза, мусичаи беозор. Жумҳуриятни иқтисодий инқироздан қутқариш ниятини кўзлаган «500 кунлик юриш»нинг пачаваси чиқса ҳам мамлакат раҳбарияти гирибонидан тутиш керак.

...18 февралда СССР Олий Кенгаши бешинчи сессиясига борганимда Кремлда ҳам, «Москва» меҳмонхонасида ҳам ҳамишагидек шов-шув, ғала-ғовур, шивир-шивирнинг нақ устидан чиқдим. «Борис Николаевич Марказий телевидениенинг биринчи программаси орқали тўғридан-тўғри халққа мурожаат қилармиш... Ҳаммаси тушунарли: Михаил Горбачевга, унинг маслакдошларига навбатдаги ҳамла бошланади, «қақшатқич зарба» берилади, раҳбариятнинг истеъфога чиқиши масаласи кўндаланг қўйилади. Айтганимдай, Ельцин юрагини «бўшатиб» олди. Гарчи кутилган бўлса-да, кутилмаган портлаш дейиш мумкин эди буни. Уни тинглаб, КПСС сафидан чиқиш ҳақида СССР халқ депутатлари съездида баёнот берганидаги ғолибонаважоҳатини эсладим. Ўшанда мен унинг бу азму қарорини мушоҳада чиғириғидан ўтказгач, туғиб ўстирган, тарбиялаган, вояга етказган, одам қилган ота ва онадан мунофиқона воз кечиш деб баҳолагандим. Навбатдаги хатти-ҳаракатлар бундан ҳам ошиб тушди. Буларнинг барини ўзбекчасига юзсизлик дейдилар!

Михаил Горбачев мамлакатда бошланган яхшими, ёмонми — ҳозирги ғулғула ичра бирор нарса дейиш, аниқ хулоса чиқариш қийин — қайта қуришнинг ижодкоридир. Бугунги эркинлигимиз, дадиллигимиз, ошкорбаёнлигимиз боиси шундан. Тўғри, хатоларга такрор-такрор йўл қўйилди, уйдаги гап бозорга тўғри келмай қолди. Фармонлару қарорлар ишламаяпти. Совет Иттифоқи сиёсий, иқтисодий, молиявий, миллатлараро муносабатлар ва ҳоказоларда ҳеч қачон ҳозирги вазиятга дуч келмаганди. Қанийдики Ельцинга ўхшаганлар ақлу донишликда ўрнак кўрсатиб, Горбачевнинг қўлтиғига кириб, жонидан тўйган халқни даҳшат исканжасидан қутқариб қолишса! Йўқ, воқеаларнинг боришини янада чигаллаштириш, жар ёқасига келиб қолган жамиятнинг кўкрагидан итариб юбориш, фуқарони боши берк кўчага қамаш, гуруҳбозликни авж олдириш, хуллас — бузғунчиликни олий нуқтасига етказиш керак! Ельциннинг мақсади наҳотки шу? РСФСР Олий Кенгашининг рўзномаси — «Российская газета»ни ўқирканман, нуқул КПССни фош этувчи (унинг фош бўлмаган жойи қолдими?), мамлакат раҳбариятини қораловчи мақолалардан бошқа нарсани кўрмадим, дея оламан.

Фикримча, «икки қўчқорнинг калласи бир қозонга сиғмайди», деган халқ нақли ҳақ-рост экан. Михайл Горбачев билан Борис Ельциннинг (асосий шох ташловчи — иккинчиси) тўқнашувлари хонавайрон жамиятнинг манглайига шўр босмоқда...

...Мен Россия подшолари тарихини кўп ўқиганман. Айтишим мумкин ва рус биродарларимнинг ўзлари ҳам буни тан оладилар: бу юртда қадим замонлардан буён ҳар жиҳатдан оқилу доно, юксак фаҳм-фаросатли ҳукмдор камдан кам ўтган, эҳтимол умуман ўтмаган. Буюк Пётр амалга оширган зўрислоҳотларни ҳисобга олмаганда, айтинг-чи, қайси шоҳ шон-шуҳратга бурканган? Бечора ва бенаво рус халқи келиб-келиб Борис Ельцинга умид боғлаганди, бу ҳам сароб бўлиб чиқди — жумҳурият инқирозию таназзули қирғоққа келиб урилди, халқнинг сабр косаси тўлди, пичоқ бориб устухонга етди. Қашшоқ, хароб Россия ҳалокат ёқасида турибди.

«Известия» рўзномасининг 22 февраль сонида РСФСР Олий Кенгаши раҳбариятига бирлашган бир неча ўртоқнинг сиёсий баёнотини ўқиб чиққач (булар ҳали ельцинчиларнинг «ур калтак»лари остида қолишлари, лой-лушқага асоссиз булғанишлари эҳтимол), паймонаси тўлган Россия депутатлари аксариятининг ҳайқириғини баралла тинглагандай бўлдим. Бўрон олдидан янграйдиган момоқалдироқни эслатувчи бу гулдирак гирдобида Борис Ельциннинг самовий бўшлиққа кўтарилаётган, ерга қайтиб тушишга мажолсиз сиёсий қиёфаси кўзларимга аранг чалинди...

...Ушбу мақоланинг юқорида, Сиз, азиз муштарий, ўқиган қисми 22 февраль эрталаб ёзилган ва «Халқ сўзи»нинг навбатдаги сонида босиб чиқарилиши мўлжалланган, босмахонада терилиб, ҳатто биринчи саҳифанинг хомаки нусхасига қўйилганди. Ўзбекона минг бир истиҳолага бориб, таҳрир ҳайъати аъзолари, шунингдек бошқа рўзномаларда ишлаётган тажрибали ҳамкасбларимиз билан маслаҳатлашиб, мақолани олиб қўйгандик. Ахир қўй деган жонивор бир пўстнинг ичида неча бор семирадию ориқлайди ва аксинча. «Шаф-шаф демай шафтоли дейиш» осон, сабру қаноат, охирини бўлмаса-да охирроғини кутиш маъқул, деб ўйладим. Зора Борис Ельцин узун тунларнинг бирида худонинг иродаси ё бандаларнинг иноятини назарда тутиб ўз ҳаракатларига баҳо берар, давлат бошида турганларнинг ёқасидан ушлашни (тарафкашлик хосиятсиз одат, ахир!) қўяр, ўз ишини қилиб юрар ва Россияни маломатдан қутқазиш чораларини излар, деб умид боғлагандим. Йўқ, қафасдан чиққан йўлбарс ўрмон беклиги лавозимини эгаллашдан бош тортмагандек, у ҳам шаштидан тушмади. Аксинча, мамлакатнинг жони халқумига келган, халқнинг паймонаси тўлган оғир вазиятда митингбозликка, кўча чангитишга, оғиз кўпиргунча ваъзхонликка, мантиқсиз тортишувларга, бўлар-бўлмас сафсатабозликка чек қўйилмади. РСФСР Олий Кенгашининг 8 Март байрами арафасидаги мажлисида Б. Ельцин айтган андишасизларча гаплар, ҳокимиятпарастлик ва шуҳратпарастлик йўлида қуруқ аравани олиб қочиш, олатасирининг сўнгги (эҳтимол сўнгги) нуқтаси бўлди. Мен Иттифоқ парламентининг аъзоси сифатида бунақа бемаъни сиёсатга қарши эканлигимни дангал билдираман.

Юқоридаги жумлага нуқта қўйилгач, кўнглимга бир гап келди: адолат юзасидан китобнинг икки бетини ҳам ўқиш керак: Борис Николаевичнин ўзига хос хизматларини, ўктамлигию дадиллигини ҳам тан олмоқ ва бунинг бизга келтирган фойдасини таъкидламоқ лозим. Биринчидан, қайта қуришнинг қўққисдан, шоша-пиша, чала-чулпа (аслида эзгу-ният, соф виждон билан, истиқболни ўйлаб) ишланган назарияси амалиётда тескари натижа бераётганини Б. Ельцин биринчи бўлиб очиқ-ойдин айтди. Бунинг боисларини ҳам тўғри кўрсатди: партия яккаҳокимлиги, Михаил Горбачев атрофидаги эскича фикрловчи аппаратчилар, биринчи навбатда Егор Лигачевнинг қотиб қолган сиёсати, биринчи раҳбарнинг шу сиёсат шаршарасидан чиқолмаётгани. Иккинчидан, Б. Н. Ельцин муросасизлик майдонида бўй-басти билан қаттиқ турмаганида, Россия мустақиллиги декларацияси туғилмас, ва, табиийки, Ўзбекистоннинг худди шундай умидбахш қомусий ҳужжати ҳақида сўз юритиш қийин эди. Учинчидан, халқ орасига кириб боришда, унинг дарду аламини тинглашда, шердиллик ила қарорлар қабул қилишда қайтмаслиги бор.

Бироқ буларнинг ҳаммаси таваккалчиликка, урсурга, бепардалик ва беандишаликка қўшилиб-қорилиб кетгач, СССР Олий Кенгашидек мўътабар машваратга атайлаб қарши чиқилгач, атрофидагилар нуқул митингбозлардан, томоқ йиртиб бақирувчилардан иборат бўлгач, дўстона маслаҳатларга эътибор берилмагач — ҳаммаси бир пул. Борис Николаевични «фош этиш» қанчалик авж олса, унинг тарафдорлари шунча кўпаймоқда ва у бундан «унумли» фойдаланмоқда.

...Ўзбекнинг тақдири Иттифоқ билан (тарихдан маълумки, мажбурий тарзда) боғланмаганида, Елцину Горбачев ғалвасига муносабат билдириб ўтирмасдим ва ушбу мақола ўрнига бошқасини — хайрли-хосиятлисини ёзган бўлардим. Менга тегмайдиган қозонда нима қайнаши билан не ишим бор! Таассуф, етмиш йиллик ришталар (бандилик иплари ҳам дейиш мумкин) узилгани йўқ. Демак, воқеа-ҳодисаларга бефарқ қарай олмайман. Иттифоқ шартномасининг ҳар иккала лойиҳаси, референдум, яъни умумхалқ овоз бериши хусусида ўз нуқтаи назарим (ижобийдан кўра салбий) бор. Менга қолса Ўзбекистон тўла-тўкис, ҳар жиҳатдан мустақил бўлсин, заррача боғлиқлик жойи қолмасин. Менинг авлодим шундай дейишга ҳақли. Лекин ҳозир гап бошқа хусусда: Ельцинни ким қандай баҳолашию, арши аълога кўтариб улуғлашию, олтин тарозига қўйишидан қатъи назар, бу шахснинг ҳозиргача ўтказиб келган ва айни пайтдаги сиёсатини узоқни кўра билмаслик, ҳавойи обрўга жон-жаҳд ила интилиш, инқироз сари йўл тутишдан иборат деб биламан.

Мамлакат пойдевори нураб бормоқда. Миллатлар олдида тубсиз жарлик, қоронғу ғор пайдо бўлди. Иқтисод касод, молия хароб, тирикчилик ўтказиш душвор. Бош вазир Павлов (у молия вазирлиги пайтида дуруст эди, шахсан биламан). бошлаган ислоҳотлар (айниқса йирик пулларнинг алмаштирилиши, бошқалари кузги япроқлардек қалтираб тургани, нарх-навони оширишдаги пинҳона, нотанти сиёсат ва ҳоказолар) ўтказаётган иқтисодий сиёсат дарахти қанақа — ширинми ё аччиқми, мўл-кўлми ё баракасизми — ҳосил бериши гумон. Москвада юз минглаб оломон кўчага чиқиб, бемаъни ваъзхонликни тинглагани гўрга, аммо овқат талаб қилади. Донбасс иш ташлабди, бироқ қорнини тўйғазишни талаб қилади. Моссовету Ленсовет йил бўйи мажлисни канда этмайди, лекин иштаҳа карнай — овқат талаб қилади. Ҳосил ерда, сигирлар соғилмай қолиб кетаверади, дангаса шоввоз печнинг устида ётиб овқат талаб қилади. Кошкийди фақат овқат бўлса, хушбичим кийим, шинам уй, иссиқ ва совуқ сув, дала-ҳовли, автомобиль, ҳақ-ҳуқуқ, хуллас — дунёда бору йўқни талаб қилади. «Иложсизмиз, супранинг ости қуруқ, ишламасанг чатоқ» деб кўринг-а, тўполон кўтаришади, БМТга, АҚШга, Исроилга, хуллас дуч келганга сажда этиб, садақа сўрашади. Начора, шунақамиз, шундай таомил қонимизга, онгимизга сингиб кетган.

...Шуларни ўйларканман, кўзим ўнгида аввал чинакам демократ Горбачев, сўнг шуҳратталаб демократ Ельцин гавдаланади. Ўзимга савол бераман: «Буларнинг қайси бири бахтсиз мамлакатни ҳозирги инқирозу таназзулдан қутқара оларкин?» Жавоби қийинлик, дард, алам билан чиқади: «Билмадим, билолмадим, гумон, гумон, гумон...»

Менинг ҳолатиму, руҳиятиму кайфиятим бугун шунақа. Яна айтиш қийин, ноумид шайтон. Ахир инсон қўлида, Навоий бобом башорат этганларидек тафаккур машъали бор, ана шу машъала халқим тушиб қолган зим-зиё тун қаърини тилиб-ёриб, адолат тантанасига етказур, бунинг учун донишманд ҳокимларни эл орасидан топиб, тахти равонга чиқарур!

Аҳмаджон МУХТОРОВ,
СССР Олий Кенгашининг аъзоси.

ЕТАРЛИ ЭМАС

Бозорда ҳар бир киши ёки жамоа ўзининг ишлаб чиқарган маҳсулотини хоҳлаган нарх-навода сотади, ишлаб чиқарувчилар ўртасида рақобат жуда кучаяди, оқибатда маҳсулотларнинг сони ва сифати ошади, жамият аъзоларининг турмуши яхшиланади. Ана шу бозорнинг ҳаракатлантирувчи кучи бўлган эгалик (хусусий мулкчилик) ва эркинлик ўтган етмиш йил мобайнида бизда батамом йўқ қилинди. Кишилар ер ва сувлардан, корхона ва фабрикалардан, ширкат ва заводларидан маҳрум бўлдилар. Бу билан нафақат капитализмнинг негизини, балки инсониятнинг бир неча асрлар давомида эришган тажриба ва ютуқларини, умуман ижтимоий тараққиётнинг асоси ҳам йўқ қилинди. Яъни умумтараққиётнинг ривожланиш тартиби ва рағбатлантирувчи омили бўлган бозор муносабати мамлакатимизда яшашдан тўхтади. Натижада фан-техника ютуқларини ўзлаштира олмади, жамиятимизнинг ҳамма соҳаси ачинарли аҳволда қолди.

Эндиликда ана шу ижтимоий ривожланиш қонуниятларини ўз ҳолига, ўз маромига қайтармоқ керак.

Бозор иқтисодиётига ўтишни жамиятнинг деярли барча табақалари ҳоҳлашаяпти. Лекин бунга қандай ҳолда ўтмоқ керак, деган масала муҳимдир. Бу масалада икки хил қараш, икки йўл бор.

Биринчиси, шундан иборатки, ҳозирги Иттифоқ вазирликларини сақлаган ҳолда, ишлаб чиқаришда давлат назоратини мустаҳкамлаш, яъни марказлаштиришдир.

Бу йўлнинг тарафдорлари халқни қўрқитиш ва ёлғон айтиш билан иш кўрадилар. Улар ўтган йили, бозор иқтисодиётига ўтиш фалокатдир, дейишганди. Энди эса марказлашган усул билан кишиларга зарар келтирмай (уларни қўшимча пул билан таъминлаш) бозор иқтисодиётига ўтишга чорламоқдалар. Бу нафақат кишиларнинг ҳуқуқини, балки барча жумҳуриятларнинг мустақиллик ҳуқуқини чеклаб қўяди.

Иккинчи йўл, юқорида таъкидланганидек 70 йил ичида ноқонуний ўзлаштириб олинган давлат мулкларини (мамлакатимизда 96,4 фоиз мулк давлатники, қолгани халқники) ишлаб чиқариш воситалари ва ерни ўз эгалари бўлган ерли аҳолига адолатли равишда қайтариб бериш керак. Ана шундагина биз жамият тараққиётининг қонуний йўлига чиқиб оламиз. Ва тақдиримиз ўзимизнинг ихтиёримизда бўлади.

Зич аҳоли яшайдиган ноҳия ва шаҳарларда майда ва ўрта оғир саноат корхоналари ишлаб чиқариш воситалари учун жиҳозлар, меҳнат қуроллари, тайёра, паровоз, машина, овознигор, ойнаи жаҳон жиҳозлари ва бошқа маданий-маиший буюмлар ишлаб чиқариш учун мўлжалланади. Фан ва техника ютуқларини ўзлаштирадиган лаборатория ва илмий-текшириш даргоҳлари замонавий компьютерлар асосида барпо этилади ва унинг аъзоларига давлат максимал даражада эътибор бериб, бошқариб туради.

Қуриладиган корхоналарнинг кўпчилиги 10 кишидан то 100 кишигача бўлган майда ва ўрта корхоналарни ташкил этиши керак.

Битказилган корхоналар чет элда билим олиб келган ёки маълум профессионал билимдон киши ёки гуруҳларга конкурс орқали, хусусий мулк сифатида берилади.

Жумҳуриятда ишлаб турган барча корхоналар хусусий мулк сифатида 1995 йилгача ерлик аҳолига ва чет эл фуқароларига берилишини амалга ошириш керак.

Шу йилнинг охиридан бошлаб ривожланган чет элларга қобилиятли кишилар, бир неча ой ёки йилга маълум мансаб ёки ролга доимий кадр тайёрлаш учун ўқишга жўнатиш лозим. Олий ўқув юртларидаги талабаларни чет элга амалий машғулот ўтишга жўнатиш ўринлидир. Негаки саноат корхоналарини ўзини-ўзи маблағ билан таъминлайдиган мустақил корхоналарга айлантиришда жумҳуриятимизда раҳбар мутахассислар етарли эмас.

Равшан СОЛИЕВ,
Тошкент давлат дорилфунуни Шарқ олий билимгоҳи, халқаро иқтисодий муносабатлар бўлими.

XX аср кундалиги

Форс кўрфазида нима гап?

Саддам Ҳусайн тузумига қарши кураш олиб бораётган курд исёнчиларининг раҳбарларидан бири Жалол Талабаний Бағдодни мамлакатнинг шимоли-шарқидаги энг катта нефть маркази бўлмиш Қиркўк шаҳрида гаровга олинганлар сифатида ушлаб турилган 5 минг бола ва аёлдан ўч олиш билан таҳдид қилаётганликда айблади, деб хабар қилади Рейтер агентлиги. Айни вақтда Англиядаги Ироқ халқи билан бирдамлик қўмитаси АҚШ Президенти Жорж Бушга очиқ хат йўллади. Ушбу мактубда Америка маъмуриятининг бошлиғи Саддам Ҳусайнни ўз халқини қириб ташлаш сиёсатидан тўхтатиб қолишга даъват этилади, деб ёзади агентлик.

Ироқнинг Испаниядаги элчиси Аршод Тавфиқ Исмоил ўтган ҳафтада Испания ҳукуматига мурожаат этиб, ўзига сиёсий бошпана беришни илтимос қилди, деб хабар қилади Американинг ЮПИ ахборот агентлиги.

Ироқ тузуми Мисрга қарши янги-янги террорчилик ва бузғунчилик ҳуружларини тайёрламоқда, деди МАР ички ишлар вазири Абдил Ҳалим Муса. У сешанба куни Қоҳирада журналистлар билан учрашувда гапириб, Ироқнинг махсус хизмат маҳкамалари янги тактикадан фойдаланаётганликларини айтди. Миср хавфсизлик идоралари ироқликлардан ва ироқпараст кайфиятдаги фаластинликлардан иборат бузғунчи-террорчи жуда катта гуруҳни фош этиб, уларни қуролсизлантиргандан кейин Бағдод маъмурлари Ироқда ишлаётган Миср фуқароларидан кўпорувчиларни ёллашга киришганлар. Ҳозирги пайтда, деб хабар қилди вазир, шу тариқа таркиб топган бир нечта гуруҳ МАРга юборишга тайёрланмоқда.

АҚШ савдо вазирлигининг сешанба куни Вашингтонда эълон қилинган ҳужжатларига кўра, Америка компаниялари Қўшма Штатлар маъмуриятининг рухсати ва розилиги билан Ироққа техника ускуналарини етказиб берди. Форс кўрфази теварагида можаро бошлангунга қадар сўнгги беш йил мобайнида АҚШ 1,5 миллиард доллар миқдорида «икки хил аҳамиятдаги» турли товарлар ва технологияларни Ироққа сотган. Ироқ эса улардан ўз ҳарбий имкониятларини ошириш учун ҳамда кўп миллатли кучларга қарши уруш ҳаракатлари чоғида бевосита фойдаланган. Бағдодга сотилган товарлар орасида компьютерлар, электрон ускуналар, авиатренажерлар ҳамда ракеталар ва бошқа қуролланиш системаларини яратишда фойдаланиладиган ҳар хил маҳсулотлар бор.

Австрия ҳукумати ўзининг кечаги мажлисида Форс кўрфази теварагидаги уруш чоғида вайрон бўлган уй-жойларни тиклаш учун Исроилга ёрдам бериш мақсадида шу давлатга 25 миллион шиллинг ажратиш тўғрисида қарор қабул қилди, деб хабар беради Австриянинг АПА матбуот агентлиги. Ироқ Исроил ҳудудига етказган ракета зарбалари натижасида у ерда 6 мингтадан 9 мингтагача уй-жой бинолари вайрон бўлган, деб ёзади агентлик.

Европа мамлакатларидан пацифистлар гуруҳи — «Галф пис тим» Бағдодга келган ва уруш жабрдийдалари учун мўлжалланган 4,5 тонна дори-дармонни Ироқ маъмурларига топширган, деб хабар қилади сешанба куни Ироқ пойтахтидан Франс Пресс ахборот агентлиги.

Ана шу гуруҳ вакили — Ливанда туғилиб Англияда яшаётган Саадалла Кариб агентлик мухбири билан суҳбатда айтишича, «яқин кунлар ичида» Буюк Британия, Канада ва ГФЖдан Ироққа 60 тоннадан кўп дори-дармон ва тиббий ускуналар етказиб берилади.

ХАБАРЛАРДА ОЛАМ НАФАСИ

● ГФЖ ташқи ишлар вазири Ганс-Дитрих Геншер Горбачев ўтказаётган совет ташқи сиёсатига ижобий баҳо берди. Германия ташқи сиёсат маҳкамаси бошлиғи мунозарада сўзга чиқиб Европада ва бутун дунёда хавфсизликнинг янги структурасини тузиш учун барқарор ва ҳаракатга қодир Совет Иттифоқи зарур, деб таъкидлади.

● АНГЛИЯ ташқи ишлар ва ҳамдўстлик ишлари давлат вазири Д. Хогг фаластин халқига ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини беришни ёқлаб чиқди. Вазир Дамашқ шаҳрида Сурия раҳбарлари билан олиб борган музокаралардан сўнг шу ерда Британиянинг Ай-Ти-Эн телекомпанияси мухбири саволларига жавоб қайтариб, Исроил ҳукумати босиб олинган араб ҳудудларида хавфсизликни «узоқ муддат» таъминлашга қодир эмас, деди.

● Америка армиясининг ҳарбий хизматчилари чоршанба куни Баден — Вюртемберг ўлкасидаги Ной-Ульма деган ерда Европада жойлаштирилган сўнгги тўққизта «Першинг-II» ўртача олислик ракеталарини олиб кетдилар. Америка ҳарбий қўмондонлиги расмий вакилининг айтишича, бу ракеталар АҚШга етиб келиши биланоқ йўқ қилиб ташланади. Ракеталарни учирувчи қурилмалар эса Франкфурт-Майн яқинида Совет томони кузатувчилари кўз олдида йўқ қилиб ташланади.

● Қувайтни озод қилиш учун ўтказилган «Саҳродаги бўрон» операциясида иштирок этган иттифоқчилар қўшинлари ҳозир «Ироқ ҳудудининг деярли 15 фоизини эгаллаб турибди ва ўт очишни тўхтатиш тўғрисида расмий битим ишлаб чиқилмагунга қадар у ердан кетмайди». АҚШ мудофаа вазири Ричард Чейни чоршанба куни конгрессдаги журналистлар гуруҳига шу ҳақда гапирди. Пентагон бошлиғи АҚШнинг «Ироқ ҳудудига ҳеч қандай даъвоси йўқлигини» таъкидлади. Бироқ, деди у, «у ерда барқарор вазият вужудга келмас экан, Ироқ БМТнинг барча тегишли қарорларига бўйсуниши равшан бўлмас экан, биз ўз қўшинларимизни олиб чиқиб кетишга ҳаракат қилмаймиз».

Филадельфиялик Хосе Лозада ва унинг ёрдамчиси Эрик Жозелинлар ёш ҳамшаҳарлари учун қизиқарли машғулот ўйлаб топишди. Улар болаларни замонавий дизайн сирлари билан таништиришади. Қобилиятлилар бу студияда ўзлари танлаган йўлда кейинчалик қийинчилик кўрмайдилар.

СУРАТДА: Хосе ва унинг ўқувчилари машғулот пайтида.

ТАСС сурати.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

КЕЧКИ ОВҚАТГА — ЎНТА КОТЛЕТ

● САЙЁРАМИЗНИНГ энг семиз кишиси қаерда яшайди? Ҳозирча бу саволга жавоб бериб бўлмайди, чунки у мухбирларга фақат исминигина эълон қилишга рухсат берган. Унинг исми Альберт, ёши — 33 да, оғирлиги — 380 килограмм. Унинг ўта бесўнақайлиги касаллигидан эмас, балки иштаҳасининг зўрлигидандир. Альберт нонуштага 10 та булочка, бир килограмм чўчқа гўшти ейди. Тушликка суюқ овқат ҳамда 2,5 килограмм қовурилган гўшт қайласи билан. Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, чўчқа жигари — унинг энг севимли таомидир. Альберт кечки овқатга атиги ўнта котлет тамадди қилади, холос. Бечора бақалоқ ярим тунда қорни очиб уйғониб кетади ҳамда иккита жўжа гўштини «тинчитиб» яна уйқуга кетади. Альберт пиёда юришга жуда қийналади, тезда чарчаб қолади. Автомобилга эса икки гавдали қариндошининг ёрдами билангина чиқади. Дунёнинг энг семиз кишиси онаси билан яшайди. Она-онада! Эртадан кечгача ўғлига овқат пишириш билан овора. Альбертга дўконлардан кўйлак топиб бўлмайди. Шунинг учун онаси уйда кўйлак тикиб беради. Унга «атиги» 20 метр газламадан битта кўйлак чиқади.

ЭГИЗАК — ЭГИЗАК-ДА!

● ОГАЙО штатида яшовчи Жеймс Луис эгизак акаси билан 39 йилдан кейин... учрашди. Ака-укаларни беш яшарлигида икки бир-бирини танимайдиган оила асраб олганди. Маълум бўлишича, эгизаклар рафиқаларининг исми ҳам бир хил — Линда бўлиб, ажралишган. Ундан кейинги умр йўлдошларининг исми ҳам бир хил — Беттидир. Луисларнинг ҳар иккиси математикадан «аъло» баҳо олишган. Баъзи бир сўзларни яхши талаффуз этолмайдилар. Яна шуниси қизиқки, эгизакларнинг касби ҳам бир хил, умумий овқатланиш корхоналарида ишлашади.

БАХТСИЗЛИК КЕЛТИРГАН ҒАЛАБА

● НОРВЕГИЯЛИК Гуннар Луид 34 соат дам олмасдан пиёз тўғраб, ўзига хос рекорд ўрнатди. Лекин пиёз тўғровчилар мусобақасидаги биринчи ўрин Гуннар оиласига бахтсизлик келтирди. Луиднинг рафиқаси эридан келаётган пиёз ҳидига чидай олмай, уйидан «кетиб» қолди.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

XX аср кундалиги

Алишер Навоий рубоиётидан сабоқлар

ПАРИЗОДЕКИ...

Алишер Навоийнинг «Паризодеки мушкин зулфи жоним мустаманд этмиш» — деб бошланадиган машҳур ғазалини ўқир эканмиз, ундан дастлабки уқиб оладиган маъно — ишқ-муҳаббат савдоси — севгили маҳбуба-ю, ҳижронда ўртанаётган садоқатли ошиқнинг изтиробларидек кўзга ташланади. Шундай десак ҳам хато бўлмайди. Лекин биз бу анъанавий таҳлилдан чекиниб, тасаввуф таълимоти нуқтаи назаридан мазкур ғазални қуйидагича тушундик.

Ушбу ғазал фалсафадаги энг мураккаб муаммолардан бири — тақдири азал ва ирода эркинлиги, ироданинг тақдирга, тақдирнинг иродага таъсирларига бағишланган кўринади.

Навоийнинг мазкур ғазали ҳам, бошқа кўп фалсафий ғазалларидаги каби инсонни бутун коинот билан узвий бир боғлиқликда тасвирлайди. Буюк Оламдаги заррадай инсоннинг ўзи ҳам бир Кичик Олам, инсоният шу Кичик Оламларнинг мажмуаси. Инсон ва инсоният бу Буюк Оламда қандай ўринга эга, унинг камолот даражаси чексизми, ё йўқми, эркинлиги бўлса, қайси шароитларда таъминланиши мумкин, — деган саволларга жавоб излаш, бу ижодий жараёнга ўқувчини жалб этиб уни ҳам мустақил фикр юритиб ўз муносабатини билдиришга чорлаш шоирнинг ғазалдаги асосий мақсади бўлса ажаб эмас.

Ғазалга мурожаат этиб тушунишга интилиб кўрайлик:

Паризодеки, мушкин зулфи жоним мустаманд этмиш,
Малойик қушларин ул халқа мўлар бирла банд этмиш.

Байтнинг сатрма-сатр маъноси: Ул паризод мушк исли зулфи билан менинг жонимни боғлаб қўйди ва у (паризод) малойик қушларини сочи ҳалқаси билан банд этди, овлади.

«Паризод» — парилар авлодидан, яъни нурдан яралган гўзал бўлгани учунгина унинг зулфидан пайдо бўлган ҳалқа Буюк Оламга тааллуқли малойик қушларини овлайди. Демак шоирнинг бу байти оддий гўзаллар ҳақида эмас, балки илоҳий гўзаллик ҳақидадир. Шу билан бирга байтда жуда нозиклик билан инсоний гўзаллик, гўзаллар ҳақида ҳам гап юритилади.

Тасаввуф иборалари бўйича «зулф — сифати жалоли ва тажаллиёти жамоли», — деб қабул қилинган, у олам чексизлигига ҳам бир ишорадир. Зулф ҳалқаси ҳам чексизликдан дарак беради. (Е. Э. Бертельснинг ёзишича, гўзал сочининг ҳалқаси — сўфийни бу ўткинчи дунёга боғлаб қўйган бир каманд, тутиб олган тузоқ тимсолидир, сўфий ундан қутилиш йўлини излаши керак). Энди тақдир ва эрк масаласига қайтсак, унда бу мисралардан инсон (кенг маънода инсоният) боғлиқ (эрксиз), маълум бир доирада чегараланган, — деган маънолар чиқади. Демак, Навоийнинг фикрича, эрк Буюк Олам миқёсида чегараланган, Буюк Тақдирга ва Буюк Иродага бўйсунади. Бу ерда Абу Али ибн Синонинг шу маънодаги бир байтини эслаб ўтиш ўринли бўлади:

Исён кўтарардим аммо ул маҳкам,
Занжирбанддир бизнинг қўл ҳам, оёқ ҳам.

Шу билан бирга, Навоийнинг кейинги байтига эътибор берсак гардун, инсон ва инсониятга қандайдир доирада эрк ҳам бергани маълум бўлади:

Самандингким ёлиндек тез эрур, юз шукрким гардун,
Анга бизни самандарваш, мунга гарди саманд этмиш.

Аввал байтдаги сўзма-сўз маънони топиб олайлик. Саманд — учқур, тез чопар от, ёлин-олов, (бу ерда фазовий олов) самандар — оловдан пайдо бўлувчи ва олов ичида яшовчи маҳлуқ. Яъни сенинг отинг оловдек тез, юз қатла шукрким гардун бизни шу оловда яшовчи самандар ва от туёғидан чиққан чанг (гард) қилиб қўйди. Олам тасвирининг берилишини қаранг! Бу байтда инсоният Буюк Олам оловидан пайдо бўлган самандарга ва унинг чопқир отининг туёғи остидан чиққан чанг-тўзонга ўхшатилади.

Чекарга ишқ оташгоҳига девона кўнглумни,
Қазо ҳар бир шарар торини бир ўтлуқ каманд этмиш.

Менинг девона кўнглумни ишқ оташгоҳига олиб бориш учун қазо (тақдир) ҳар бир учқун учгандан пайдо бўлган торни бир ўтли сиртмоқ қилди. Олдинги байтда инсон гардга ўхшатилганди. Гард, чанг учганда тартибсиз, унда гўё интизом йўқ, кейинги байтда шу фикр ривожлантирилиб, инсон кўнгли «девона»га ўхшатилмоқда, «девона»да ҳам интизом, тартиб йўқ, уни фақат ишқ оташгоҳи тоблаб тартибга солиши мумкин. Шунинг учун тақдир, шарар торидан каманд қилиб уни ишқ сари тортиб олиб боради. «Девона» кўнгул ушбу камандга илинмаслиги, яъни гўёки «эркин» қолиши ҳам мумкиндир, лекин бу ҳолда у «девоналигича» қолади, бир тартиб, интизомга келмайди, демак, у камолотдан йироқлашади. Инсон камолот йўлига, ишқ йўлига кириш учун ўзини мақсадга йўллаб чегаралаши ҳам зарур.

Ғазалдаги байтлар тақдир ва ирода, эрк ва бўйсуниш ғоялари билан бир силсилага тузилган бўлиб, Буюк Оламнинг инсониятга таъсиридан аста-секин инсон иродаси билан боғлиқ муаммоларга, инсоний муносабатларга ўтилади.

Вафоға телбаликдан нописанд ўлсам, они кўрким,
Жафоға кимни менча ул пари пайкар писанд этмиш.*

Телбалиги сабабли вафога нописанд бўлсам оқибатда қараки, ул пари пайкар-менга жафони раво кўрибди. Ошиқ вафо кўрмаса ҳам пари пайкар унга жафо беришни мумкинлигидан нолимайди, аксинча ёрнинг бу илтифотидан у мамнун, чунки руҳ қийинчилик кўргандан кейингина ўз иллатларидан покланиш ва шу йўл билан ёр васлига яқинлашиши мумкин. Шоир гўё «иродасизлик» билан бундай жафога бўйсунади, аммо худди шу жафога чидаб покланиш учун ирода зарур, у нолимаётган экан, демак иродаси ҳам бор.

Майи равшан тут, эй соқийки, кўнгул тийра қилмиш шайх,
Даму афсун била баским анча изҳори панд этмиш.

Эй соқий, менга равшан, нур таратувчи май тут, чунки шайх (қария) дам солиб, афсун (сеҳр) қилиб, пандлари билан кўнглумни қоронғу қилди. Шайх даму афсун билан панд-насиҳат қилиб унинг эркини чегараламоқчи бўлган эди, шоирнинг кўнгли ҳам қоронғулашиб кетди, шунинг учун соқийдан май сўрамоқда (бу ўринда «майи ваҳдат» ҳам назарда тутилган). Бу байтда норозилик, эркнинг чегараланишига қарши куч, мадад исташ аломати бор. Демак Навоий эркнинг бошқа бир шахс томонидан чекланишига қарши. Шоир инсон ўз эркини ўзи ихтиёрий чегаралаши зарур, яъни эркинликнинг ҳам маълум бир чегараси бор, — деб ҳисоблайди ва инсон ўз иродаси билан тақдирга маълум чегарагача таъсир ўтказиб ўзгартириши мумкин деган фикрни билдиради.

Лабингда нўшу заҳри ҳажр оғзимда, тонг эмас, гар
Менга ҳар заҳрханд ўлғонда дил бир нўшханд этмиш.

Сенинг лабингда ширинлик, бол бўлиб менинг оғзимда ҳижрон заҳари, шунинг учун менга заҳархандалик қилинганда дилда ширинлик пайдо бўлса ажабланма. Яъни, ширин лабинг ҳажридан оғзимда ҳижрон заҳари пайдо бўлганидек, сен заҳархандалик билан жафо берганингда дилимда ширин кайфият бўлса ажабланиш керак эмас, чунки васлингга етиб, жазо кўрсам ҳам бахтиёр бўламан, деган маъно бор. Бу ҳолат ҳам ўша Олий Иродага боғлиқ.

Лаби лаълин малоҳат ҳоли бирла баҳравар қилғон
Менинг жонимни доғи ишқ бирла баҳраманд этмиш.

Ёрнинг лаъли лабини ёнига малоҳат холин қўйиб лабини ундан баҳра оладиган қилган Олий Ирода мени жонимни ишқ доғидан баҳраманд қилди. Шоир бу ерда жонини «доғи ишқ бирла баҳраманд» этиб, тақдирини шу ишқ билан боғлаган Олий Ироддан миннатдор.

Бировким сарвдек озодаваш бўлди бу боғ ичра,
Қазо даҳкони ҳам сабабсиз они, ҳам сарбаланд этмиш.

Кимки бу боғда — дунёда сарвдек озодаваш, тўғри ва эркин бўлса қазо (тақдир) уни яшнатади, бахтиёр этади ва мартабасини кўтаради, камолотга етиштиради. Инсон бу дунёда, тўғри ва ҳалол, пок бўлса, тақдир унга бахтиёрликни раво кўради. Инсон ўзини тарбиялаб, илм ва адаб билан камолотга эришса, ўз тақдирига ҳам ижобий таъсир ўтказади, натижада тақдир ҳам унга ҳайрихоҳлик билан, яшнаб ўсишга ёрдам беради. Навоийнинг фикрича, инсон иродаси мана шу йўл билан, шу эркинлик доирасида инсон тақдирига таъсир ўтказади.

Навоий, кеч висол уммедидинким, ҳақ сени беҳад
Залилу зору ёрунгни азизу аржуманд этмиш.

Ушбу байтда дунёвий муҳаббат назарда тутилганга ўхшайди. Залил — хорлик, тубанлик, аржуманд — иззатли, қадрли. Навоий ўзига: сен висол уммедидан кечгин, чунки Ҳақ сени жуда хор ва тубан, ёрингни эса иззатли ҳамда қадрли этган. Навоий бу байтда ҳам тақдири азалнинг унга нисбатан таъсирини, ёр васлига етолмаслигини аввалдан белгилаб қўйганлигини айтади, чунки буни Ҳақнинг ўзи белгилаган. Ғазал фалсафасидан маълум бўлади-ки, инсон бу дунёда бахтиёр ва баркамол бўлиши учун мақсади йўлида албатта тўғри, озода («сарвдек озодаваш») ҳаққўй, имонли, эътиқодли бўлиши асосий шарт экан.

Бир кичик мақолада ниҳоятда мураккаб ушбу асардаги барча фалсафий маънолар шеърий санъатлар билан ўқувчини таништиришнинг имконияти йўқ. Шунинг учун ғазалдаги фақат тақдир ва ирода эркинлигига оид масалани ёритишга ҳаракат қилдик. Бу таҳлилни ғазални ўрганишдаги дастлабки уринишлардан бири, — деб тушунмоқ керак.

У. ОТАЖОНОВ.

*Навоий асарларининг 15 томлигида иккинчи марта «Жафоға кимни менга ул пари пайкар писанд этмиш» деб берилган.

Акс-садо

«ТУШЛАРИМДА КЎРГАНМАН...»

мақоласига келган хатларни ўқиб

Ўтган йилнинг 8 ноябрь сонида ушбу сарлавҳа остида мақола берилган эди. Унда ажойиб хислатлар соҳибаси, башоратчи аёл Олмахон Султонова тўғрисида ҳикоя қилинган. Мақола муштарийларимиз орасида катта қизиқиш уйғотди. Рўзномамиз номига хатлар ёғилиб кетди. Бундан ташқари, кишилар таҳририятимизга сим қоқишиб, Олмахон фаолият кўрсатаётган манзилгоҳнинг аниқ маконини, башоратчи аёл билан қандай қилиб учрашиш мумкинлигини сўрашади, ўз дардларини айтиб, биздан ёрдам кутишади.

Келинг, яхшиси муштарийларимиз юборган хатларни биргалашиб кўздан кечирайлик.

* * *

Биз узоқ йиллар ғирт даҳрий, худосизлар жамиятида довдираб-тентирадик, ота-боболаримиз удумларини унутдик. Жойнамозларни топтаб ўтдик, фолбин, башоратчилар, кинначилару азайимхонларни аёвсиз таъқиб қилдик. Лекин, биз қанчалик кўп таъқиб қилганимиз сари халқ ана шу сирли олам сари шунчалик ишонч билан интиларди. Чунки халқ кимдан дардига даво топишини биларди-да.

Ўқиётган бўлсангиз керак, рўзномамизда турли сирли ҳодисалар, сеҳрли куч эгалари тўғрисидаги мақолалар: «Ҳоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг» ойнасўзи остида босилмоқда. Буям бир эҳтиёткорлик-да. Даҳрийлар бизни шунчалик қўрқитиб қўйганки, дуога очилган кафтларимиз беихтиёр титрайди, кўзларимиз «олма-кесак» терадн.

Олмахон Султонова тўғрисида ҳам чўчиб-чўчиб ёздик. Баъзан қалтис мақола ёзиб эртага нима бўларкан деб ўйлаб юрасан. Бу мақола рўзномада чоп этилгач, тўғриси қаёқдан зарба тушишини кутдик. Чунки, даҳрийлик қонқонига сингиб кетган айрим мутахассислар акс мақола билан чиқиб, шовқин-сурон кўтаришлари ҳеч гап эмас-да.

Йўқ. Худога минг қатла шукрки, бундай бўлгани йўқ. Ҳатто узоқ йиллар даҳрийларча фикр юритиб, одамлар орасига худосизлик ғояларини сочган кишилар ҳам мақоламизни қўллаб хатлар ёзиб, қувватлаб турибди. Бунинг учун уларга раҳмат айтамиз.

«Мен қирқ йил, диндор, табибларга қарши лекциялар ўқидим. Лекин, қанчалик уринмай халқни ўз ишонч-эътиқодидан қайтара олмадим. Кейинчалик билдимки, мен ва бошқа минглаб даҳрийлар инкор этиб келган руҳлар, сирли кучлар бор экан, ота-боболаримиз айтган гаплар тўғри экан. Яхшиси, ўз бошимдан кечирган воқеани айтиб берай. 1944 йилнинг август ойида бир кун туш кўрдим. Нуроний мўйсафид менга бир қоп нон бериб кетди. Ўша тушимда тиниқ сувли анҳорда оқиб келаётган олмалардан учта қизил, учта оқини олиб, қўйнимга солдим. Тушимни саксон ёшли бувамга айтдим. У киши ўғлим, сенга Хизр бува йўлиқибди, худо хоҳласа бахтли бўласан, насибанг бутун бўлиб, уч қиз, уч ўғил кўрасан, дедилар.

Ўшанда бувамнинг гапларига ишонмагандим. Орадан тўққиз йил ўтди. Армия хизматини ўтаб қайтдим, турли масъул вазифаларда ишладим. Вазифам тақозоси билан бир қатор араб давлатларида бўлдим. Қарангки, бувамнинг башоратлари тўғри чиқди: уч ўғил, уч қизли бўлдим. 12 набира бувасиман, иттифоқ миқёсидаги пенсионерман.

Демоқчиманки, Олмахон Султонова сингари сеҳрли куч эгаларига ишониш керак».

Юқоридаги хат муаллифи Тошкентнинг Циолковский кўчасидаги 430-уйда яшовчи отахон Ҳожиакбар АЗИМОВдир.

«Мен Қарши шаҳрида яшайман, — деб ёзади **Саодат РАҲМАТОВА**, — Олмахон тўғрисидаги мақолани «Ёш ленинчи»да ўқиб, кўнглимда умид уйғонди, турмуш ўртоғим, синглим билан Тошкентга келдик. Олмахонга ота-онамнинг биргаликда тушган суратларини кўрсатдик. Отам бахтсиз ҳодисани кўриб, қаттиқ қўрққанидан оғир дардга чалиниб қолган эдилар. Олмахон суратга тикилиб, у кишининг касаллиги сабабларини тўғри айтиб берди. Олмахон турмуш ўртоғим ҳамда синглимнинг касалликларининг сабабларини ҳам тўғри топди. Биз уч кун даволандик. Дардларимиз енгиллашди. Ҳаммамиз Олмахонга миннатдорчилик билдирамиз».

Мақола юзасидан келган хатларнинг муаллифлари турли касбдаги кишилар. Улар орасида оддий пахтакордан тортиб фан номзодларигача бор. «Ён атрофимиздаги кўзга кўринмас мўъжизавий кучлар мавжудлигига шу кунгача тан бермай келдик» деб ёзилган мақолада, дейди Жиззахдаги муаллимлар тайёрлайдиган олий билимоҳ доценти **Мардон ЭГАМҚУЛОВ** ўз мактубида «Кўзга кўринмас мўъжизавий кучлар мавжуд деб ғайри табиий кучларни назарда тутаётган бўлсаларингиз у йўқ. Агар кўзга кўринмас мўъжизавий кучлар, деб табиий кучларни, атом энергиясини ёки микроорганизмларнинг битмас туганмас кучларини назарда тутаётган бўлсаларингиз у бор» деб ёзади.

Умуман рўзномамизда чоп этилган ушбу мақолага ҳар ким ўзича фикр билдиради. **Тошкентлик Аброл СИДДИҚОВ** шундай ёзади: «Узоқ йиллардан бери дардимга шифо излайман. Афсуски, бирор ердан нажот топмадим. Рўзномада Олмахон ҳақидаги мақолани ўқиб, унга учрашдим. Тўрт марта сеанс олдим. Шукрким, ҳозир яхшиман, оғриқларим қолди».

Ўзингизга маълум, ҳисобсиз мол-дунёга эга бўлиб, зер-забарлар ичида яшасангизу, кексайганда суяйдиган фарзандингиз бўлмаса, дунёдан армон билан ўтамиз. Орамизда тирноққа зор бўлиб юрганлар қанча. Улар фарзанд кўриш илинжида шифокорларга, табибу азаимхонларга боради. Бирор жойда сеҳрли қудратга эга кишилар пайдо бўлса, ўша ерга бош уриб келадилар.

Олмахон ҳақидаги мақола фарзандсизлар кўнглида чироқ ёқди. Таҳририятимизга келган хатларнинг кўпчилигида илтижо, ўтинч сезилади. «Етти йилдирки, фарзанд кўриш илинжида яшаймиз, тушларимизда чақалоқлар кўринади, қулоқларимизга унинг йиғиси эшитилади, — деб ёзади **Бухоро вилоят, Когон ноҳиясидаги Ульянов номидаги жамоа хўжалигидан Турсуной БЕРДИЕВА**, — турмуш ўртоғим билан иноқ яшайман. У киши фарзандсизлигимни юзимга солмайдилар. Рўзномада чиққан мақолани қариндош-уруғларимиз биргалашиб ўқидик. Улар Олмахонга учрашинглар, кўнглимиз сезиб турибди, сизлар албатта фарзанд кўрасизлар, дейишди. Лекин Тошкент олис, бундан ташқари ишли одаммиз. У киши билан қандай учрашсак бўларкин?» Худди шундай мазмундаги хатни **Сурхондарё вилояти, Денов ноҳиясидан Хуррам НОРБОЕВ билан Бибисора МАРДАЕВА**лар ҳам ёзиб юборишибди.

Шаҳрисабзлик Саида РАҲМОНОВА хатидан: «Қизчам Севара туғилаётганда ўнг қўлидан қаттиқроқ ушлаб тортиб, асаб томирларини шикастлаб қўйишди. Шундан бери қўлчасининг жони йўқ, бирор нарсани кўтара олмайди. Массаж туфайли бироз яхши бўлгандек туюлди. Кейин Хоразмга Муяссар Шариповага олиб бордим, уч марта даволагандан сўнг ўнг қўлини ерга тираб турадиган бўлди. Ўйлаб-ўйлаб ўйимга етолмайман, гулдек қизчамга қараб, юрагим эзилади. Бизга Олмахон ёрдам берармикин?»

Хатларни бирма-бир кўздан кечирар эканмиз, дунёда хасталар, ногирон-мажруҳлар, дили ўкинч-изтиробга тўлиқ кишилар кўплигидан юракларимиз зирқирайди. Улар «Ёш ленинчи»даги мақоламизни ўқишган, бошқаларига кимлардир ўқиб берган. Хаста кўнгиллларда умид-илинж уйғонган. Табиийки, кўпчилиги бир умр тўшакка михланиб қолган. Қишлоқ шароити ўзингизга маълум. Айрим оилалар бир амаллаб кун кўришади. Тошкентга келиб, Олмахонга кўринишни уларнинг ҳамёни кўтармайди, имкониятлари ҳам йўқ. Шунинг учун айрим ногиронлар Олмахоннинг ўзлари яшайдиган вилоят, шаҳарларга келиб, сеанс ўтказишини истайдилар.

«Мен биринчи гуруҳ ногиронинман, — деб ёзади **Бухоро вилоят, Навоий ноҳиясидаги «Коммунизм» жамоа хўжалигида яшовчи Назира ЖЎРАЕВА.** — Бундан 13 йил олдин устимга девор йиқилиб, шу аҳволга тушиб қолганман. Тошкентдаги шифохонада тўрт ой ётдим. 4,5 соат операция қилишди. Худо раҳмат қилгур Шароф Рашидов менинг даволанишимга анча ёрдам қилган эдилар. 1984 йили Навоий шаҳри шифохонасида яна белимдан операция қилишди. Бу орада эндигина ўттизга кирган акам, онам вафот этишди. Ёлғиз ўғлим ҳарбий хизматда. 1989 йили Муяссар Шариповага борган эдим, киролмасдан қайтиб келдим. Мени деб икки киши овора: бири кўтариб юрса, яна бири қараб туради.

Олмахон ҳақидаги мақолани ўқиб, унга қандай етишиш мумкинлигини ўйлайман. Илтимосим, Олмахон бизнинг Навоийга келса, мен каби ногиронлар дуосини оларди».

Н. Жўраеванинг мактубини ўқиб, ўйланиб қолдик, маъмурларнинг инсофсизлигидан ажабландик. Қарангки, ногирон онанинг ёлғизгина ўғлини ҳам ҳарбий хизматга юборишибди. Агар у онасининг ёнида бўлганда, дардига малҳам бўлармиди... Қачонгача тош-меҳрли кимсалар қўли калта инсонларни қийнайди.

Хуллас, хатлар кўп. Уларнинг ҳар бири ҳақида алоҳида сўзлаб ўтиш имкониятимиз йўқ. Бизга умид билан мактуб йўллаган кишиларга сабр-бардош тилаймиз. Дардларидан тезроқ фориғ бўлишларини истаймиз. Чунки, умид-илинж билан яшаган яхши.

Эсон ҚОСИМОВ, Зайниддин МАМАДАЛИЕВлар тайёрладилар.

ТАҲРИРИЯТДАН: Биз муштарийларимиздан келган хатлар, уларнинг илтимослари тўғрисида Олмахон СУЛТОНОВАнинг фикр-мулоҳазалари билан қизиқдик.

«ЁШ ЛЕНИНЧИ» РЎЗНОМАСИНИНГ АЗИЗ МУШТАРИЙЛАРИ! Мен ҳақимда ушбу рўзномада мақола чоп этилгач, сизлардан жуда кўп мактублар олдим. Хатларнинг ҳар бирини диққат билан ўқиб чиқиб жавоб ҳам ёздим. Жавоб ёзолмаганларимга юқоридаги мақола жавоб бўлади деб ўйлайман. Мактубларнинг асосий мазмуни «Фаолият кўрсатаётган маконингизни ёзиб юборсангиз?», «Биз борсак қабул қиласизми» қабилида ёзилган. Марказимиз фаолияти ҳақида жумҳуриятимиз ойнаи жаҳони кўрсатув уюштирди. Бир қанча рўзномаларда мақолалар чоп этилди. Ниятимиз марказимизга ташриф буюрган ҳар бир беморга имкон қадар ёрдам бериш.

«Тиббий хизмат» марказимизда мен билан бирга ноёб хислатли кишилардан Мирвоҳид Мирҳусанов, Абсаид Мусаев, Ҳошимжон Рустамов, Комилжон Бобожоновлар сизларнинг дардингизга даво излайди.

Беморларни қабул қилаётган маконимиз:

ТОШКЕНТ ШАҲРИ — 100
Ш. РУСТАВЕЛИ КЎЧАСИ—45
«ТЎҚИМАЧИЛАР МАДАНИЯТ САРОЙИ» «ТИББИЙ ХИЗМАТ» МАРКАЗИ.

Гулни ғул дерму киши
Гулни тикони бўлмаса...

Сурат муаллифи Муҳаммад АМИН.

БОШЛАНИШИ ЁМОН ЭМАС

Ўзбекистон таэквондо терма командаси мамлакатимизда тажрибали спортчилар уюшган, кучли командалардан бири. Бу кураш турининг жумҳуриятимизга кириб келганига кўп вақт бўлгани йўқ. Бундан икки йил муқаддам Шимолий Қуриядан келган мутахассислар иш бошлаб юборишган эди. Ана шу тўгараклар самараси бугун билинаётир.

Тошкентда таэквондо бўйича (ЖТФ) мамлакат биринчи чемпионатининг натижалари ҳамюртларимиз учун қувончли бўлди. Дастлабки чемпионатда тўққизта жумҳурият ва Москва, Ленинград шаҳарларидан келган 99 нафар курашчи майдонга тушишди. Федерация президенти И. Соколовнинг гапларига қараганда, чемпионат кутилганидан ҳам яхши бўлибди.

Қуйидагилар мамлакат дастлабки чемпионатининг олтин медаллари билан тақдирланишди:

Р. Тошпўлатов (Тошкент — 50 кг), В. Дадахонов (Гулистон — 54 кг), А. Пак (Тошкент — 58 кг), Р. Шоров (Владикавказ — 64 кг), И. Ли (Есентуки — 70 кг), К. Кузнецов (Тошкент — 76 кг), 83 кг ва ундан ортиқ вазн бўйича О. Лиходиевский ва Л. Жмак (иккови ҳам Минскдан).

Команда ҳисобида ҳам Ўзбекистонликлар ғолиб чиқди.

Ойнаи жаҳонда

16 МАРТ — ШАНБА

● ЎзТВ I

8.00 «Ассалому алайкум». 9.00 «Тутқич бермас қасоскорлар». Бадиий фильм («Мосфильм»). 10.15 Спорт кўрсатувлари. 1. «Саломат бўлинг!». 2. «Шоҳруҳ» клуби. 11.15 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «2х2—5». 13.15 «Ўқитувчи — улуғ ном» 14.15 «Дўстлик» кўрсатуви. «Ягона оилада». 15.15 «Нон — ризқ-рўзимиз».

* * *

17.00 Футбол бўйича СССР чемпионати. «Пахтакор» — «Днепр» (Днепропетровск). «Пахтакор» Марказий стадионидан олиб кўрсатилади. Танаффус пайтида — «Аралаш». Ҳажвий киножурнал. 18.50 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар». 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.45 «Ўзбек тилини ўрганамиз». 20.15 Оқшом эртаклари. 20.30 «Ҳафтанома». 21.30 Москва. «Вақт». 22.15 «Халқ иродаси». 22.35 «Ижодий учрашувлар». Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов. 00.05 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● МТ 1

Эрта саҳарлаб

7.00 Калуга шаҳар «Калинка» ансамбли ижро этади. 7.15 Мультфильмлар. 7.45 Спорт ҳамма учун. 8.00 Ритмик гимнастика. 8.30 Тонгги дам олиш программаси. 9.00 «Сиз яратган боғ». 9.30 «ТСН». 9.45 «Қўшиқ мафтун этганлар». Фильм-концерт премьераси (Кишинёв). 10.15 «Бир музей тарихи». 10.45 «Бурда моден» таклиф этади...». 11.15 «Тонг юлдузи». 12.15 А. Н. Островский. «Ҳар тўкисда бир айб». ССР Иттифоқи Давлат академик Малий театрининг фильм-спектакли. 15.30 «ТСН». 15.45 «Босқичлар». 17.00 Эртаклар ва саргузаштлар оламида. «Чевар Марья» (М. Горький номли киностудия). 18.30 «Халқаро панорама». 19.15 Катталар учун мультфильм. 19.20 О. Качанова қўшиқлари. 20.05 МТ экранида биринчи марта. «Икки киши ва ёлғиз ўзи». Бадиий фильм (М. Горький номли киностудия). 21.30 «Вақт». 22.15 Фигурали учиш. Жаҳон чемпионати. Эркин рақс. Олмониядан кўрсатилади. 01.00 «Сан-Ремо интернейшнл-91». Фестиваль меҳмонларининг концерти.

Тунги телевидение

02.45 «Комиссар Берлахнинг сўнгги иши». Телевизион бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар (Одесса киностудияси).

Ойнаи жаҳонда

Бош муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Муқаддас АБДУСАМАТОВА, Зиёвиддин ОРТИҚХУЖАЕВ, Карим РАҲИМОВ, Фаррух РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Зайниддин РИХСИЕВ (масъул котиб), Қурбон ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчи: Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси
(УЧРЕДИТЕЛЬ ЦК ЛКСМ УЗБЕКИСТАНА)

Рўзнома 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган.

БЎЛИМЛАР: ёшлар сиёсати — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-55-96; табиат ва экология — 32-57-52; иқтисодиёт ва тижорат — 32-58-47; ахлоқ ва ахборот — 32-57-52; спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; халқ таълими — 32-58-48; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; қабулхона — 32-56-58.

Манзилгоҳимиз: 700083. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Индекс: 64607.
380.000 нусхада чоп этилади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Рўзномамиз ҳафтанинг сешанба, чоршанба, жума, шанба кунлари чиқади.

Яна рўзномада кўришгунча!

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

Буюртма: 5098.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12